

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»

Шибасєва Наталія Володимирівна

УДК 338.242:631.1

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЯТОРНОЇ
ПОЛІТИКИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Полтава – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант – доктор економічних наук, професор
Онегіна Вікторія Михайлівна,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка,
завідувач кафедри економіки та маркетингу.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Вдовенко Наталія Михайлівна,
Заслужений працівник сільського господарства
України, Національний університет біоресурсів і
природокористування України, завідувач кафедри
глобальної економіки;

доктор економічних наук, професор
Зінчук Тетяна Олексіївна,
Заслужений діяч науки і техніки України,
Житомирський національний агроекологічний
університет, завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин та європейської інтеграції;

доктор економічних наук, доцент
Калашнікова Тетяна Вікторівна,
Харківський національний аграрний університет
ім. В. В. Докучаєва, професор кафедри фінансів.

Захист дисертації відбудеться 22 березня 2019 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.877.01 у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» за адресою: 36014, м. Полтава, вул. Коваля, 3.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вищого навчального закладу Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» за адресою: 36014, м. Полтава, вул. Коваля, 3.

Автореферат розісланий « » лютого 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. Ю. Вергал

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних змішаних економіках ринкового типу регулювання та координація економічної діяльності суб'єктів забезпечується симбіозом ринкового та державного механізмів, дискусії про оптимальне співвідношення яких продовжуються і в наукових колах, і в політичному середовищі. Одним із результатів еволюції механізму державного регулювання економіки стала регуляторна політика, правову основу якої в Україні становить Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. № 1160-IV.

Організаційно-економічний механізм регуляторної політики безпосередньо зумовлює якість регуляторних заходів держави, форми та масштаби державної регуляторної політики, формує інституційне середовище господарської діяльності, впливає на ефективність розміщення та використання економічних ресурсів. Аграрна сфера має особливе значення для економіки України як її потужна виробнича й еко-соціальна підсистема. У 2017 р. у сільському господарстві України було забезпечено виробництво 12,1 % валової доданої вартості країни, працювало 17,1 % зайнятих у національній економіці.

Про увагу до удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики держави у цій сфері свідчить низка прийнятих і ратифікованих останніми роками офіційних документів: Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» (серед пріоритетів наголошені реформа сільського господарства та рибальства; земельна реформа) від 12.01.2015 р. № 5/2015, Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 р. № 1678-VII (розділи, присвячені узгодженню політики щодо сільського господарства), Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12.02.2015 р. № 191-VIII, Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» від 20.12.2016 р. № 1789-VIII (визначено щорічний обсяг коштів Державного бюджету України на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників) та інші.

Проте неузгодженість окремих елементів організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері, їх невідповідність сучасним викликам, нестабільність регуляторних норм гальмують становлення регуляторної політики як чинника сталого розвитку аграрної сфери. Динаміка показників процесу регуляторної політики в аграрній сфері, наявність інституційних лакун у її правовому забезпеченні, структура виробництва, рівень доходів сільгоспвиробників, стан природних ресурсів, рівень життя у сільській місцевості свідчать про необхідність здійснення подальших кроків у напрямі підвищення ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері.

Методологічні основи дослідження закономірностей функціонування економічних систем ринкового типу та їх державного регулювання заклали праці представників класичної політекономії А. Сміта, Д. Рікардо, Дж.-Ст. Мілля; маржиналізму Л. Вальраса, К. Вікселя, В. Парето, Д. Хікса; кейнсіанської теорії Дж. М. Кейнса, Н. Калдора; неокласичної теорії А. Маршалла, А. Пігу; інституціоналізму та неоінституціоналізму Дж. Коммонса, Р. Коуза, Д. Норта.

Теоретичне висвітлення питань державного регулювання економіки містять напрацювання сучасних науковців Л. Абалкіна, Дж. Б'юкенена, Б. Бернанке, І. Галиці, А. Гальчинського, Т. Геблера, В. Гейця, А. Гриценка, Л. Гурвіца, М. Диби, А. Ельянова, К. Ерроу, І. Малого, Г. Манківа, Р. Масгрейва, Дж. Ф. Неша, Д. Осборна, В. Полтеровича, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, В. Танці, Я. Тінбергена.

Регуляторній політиці приділено увагу у дослідженнях О. Базилевича, З. Варналія, Л. Воротиної, А. Глушко, Ю. Губені, О. Долгальнової, О. Жулінської, Г. Козаченко, І. Колупасової, В. Крамаренко, О. Літвінова, Н. Літвінової, В. Ляпіна, К. Ляпіної, Н. Малишева, С. Наливайченка, Н. Осадчої, А. Чухна, І. Швеця, А. Шульги, О. Юлдашева й інших науковців.

Безпосередньо організаційно-економічний механізм як економічна категорія розглянутий у працях В. Амбросова, О. Бігана, С. Дзарасова, М. Ібатулліна, О. Клочко, Є. Коваленка, В. Кошкіна, О. Красноруцького, М. Латиніна, Т. Маренич, С. Мочерного, Ю. Осипова, Т. Парсонса, М. Рогози, П. Саблука, О. Ходаківської, В. Худавердієвої, О. Шкурупій.

Особливості аграрної політики як актуального прояву державного регулювання економіки в аграрній сфері досліджуються А. Бабенко, К. Бондаревською, О. Бородіною, М. Бугрій, Н. Вдовенко, О. Гуторовим, А. Дібровою, Т. Джозлінгом, В. Єщенком, Т. Зінчук, В. Іванютою, О. Могильним, Т. Калашніковою, Г. Калетником, С. Квашею, І. Клименко, Ю. Лупенком, Р. Натсоном, О. Олійник, В. Онегіною, Т. Осташко, Б. Пасхавером, Дж. Пенном, В. Перебийнісом, О. Поповою, В. Россохою, П. Саблуком, О. Скиданом, Л. Тулушом, І. Усом, І. Ушачевим, Е. Фальковичем, Б. Фінчбаухом, О. Шпикуляком, О. Шпичаком, О. Шубравською, Н. Юркенайте, Р. Янбих та іншими вченими.

Високо оцінюючи наукові здобутки та накопичений практичний досвід опрацювання регуляторної політики держави в аграрній сфері, відмітимо, що сучасні виклики вимагають подальших досліджень архітекtonіки організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері, розвитку методологічних засад оцінки його ефективності, уточнення ролі організаційно-економічного механізму регуляторної політики у забезпеченні інституційних умов економічного зростання аграрної сфери. Також необхідними є обґрунтування та розроблення концепції удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики України в аграрній сфері, яка враховує особливості інституційного середовища України,

євроінтеграційні вектори її розвитку, забезпечує підвалини сталого розвитку аграрної сфери як складової національної економіки.

Необхідність концептуального й методологічного обґрунтування удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері України, розробки відповідних рекомендацій прикладного характеру зумовила вибір теми, її актуальність, мету, завдання і структурну побудову дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка за темами: «Формування механізму інноваційного розвитку та підвищення ефективності агропромислового виробництва в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0110U006613, 2011–2015 рр.), у межах якої здобувачем визначено роль регуляторної політики у забезпеченні інституційних умов економічного зростання та розроблено систему оцінки основних показників, що відображають ефективність організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері; та «Теоретико-методологічне забезпечення сталого розвитку аграрного сектора в умовах глобалізації як основи продовольчої безпеки» (номер державної реєстрації 0116U005795, 2016–2020 рр.), у межах якої здобувачем здійснено аналіз та обґрунтовано зміни, що відбулись в організаційно-економічному механізмі регуляторної політики аграрної сфери України, досліджено ефективність інструментів, методів, процедур організаційно-економічного механізму регуляторної політики на сучасному етапі й обґрунтовано пропозиції щодо його удосконалення.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретико-методологічних, методичних і прикладних основ удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері національної економіки.

Досягнення поставленої мети передбачило вирішення таких завдань:

- визначити тенденції розвитку соціально-економічних систем, що мають комплексний вплив на модифікацію державного регулювання економіки в сучасних умовах;
- узагальнити теоретичні засади державної економічної політики як загальної форми прояву регуляторної політики;
- визначити сутність та місце регуляторної політики у системі державного регулювання економіки;
- дослідити еволюцію концепцій регуляторної політики в аграрній сфері як основу методологічного дослідження регуляторної політики та її організаційно-економічного механізму;
- розкрити сутність та структуру організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері;
- обґрунтувати методологічні засади оцінки ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері;

- визначити особливості регуляторної політики та її сучасні трансформації в аграрній сфері України;
- проаналізувати інституційне середовище як чинник формування та реалізації організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері;
- виявити роль регуляторної політики у забезпеченні інституційних умов економічного зростання аграрної сфери;
- проаналізувати загальні тенденції регуляторної політики в країнах ОЕСР;
- з'ясувати особливості регуляторної політики аграрної сфери США для визначення складових, імплементація яких підвищить ефективність вітчизняного організаційно-економічного механізму регуляторної політики;
- узагальнити досвід формування і реалізації організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері в країнах ЄС і визначити можливості його імплементації у вітчизняну практику;
- дослідити реалізацію регуляторних реформ в аграрній сфері у країнах, нових членах ЄС;
- визначити сучасний стан регуляторної складової фінансового напрямку політики держави в аграрній сфері України та шляхи її удосконалення;
- визначити важелі організаційно-економічного механізму регуляторної політики ринкової трансформації земельних відносин;
- обґрунтувати заходи організаційно-економічного механізму регуляторної політики у системі технічного регулювання інноваційного розвитку аграрної сфери України;
- розробити концептуальні складові ефективного організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері.

Об'єктом дослідження є процеси регуляторної політики держави в аграрній сфері.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні основи та практичні аспекти удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять діалектичний та системний підходи до пізнання соціально-економічних процесів, праці зарубіжних і вітчизняних науковців з державного регулювання національної економіки та її аграрної сфери.

У процесі досягнення мети дослідження та розв'язання поставлених завдань були використані такі методи: єдність історичного та логічного – для дослідження еволюції ролі держави в ринковій економіці та сучасних змішаних економіках ринкового типу; узагальнення і систематизації – для визначення теоретичних засад державної економічної політики як загальної форми прояву регуляторної політики; індукції та дедукції – для формулювання узагальнень, теоретичних висновків; системний – для визначення місця регуляторної політики у системі державного регулювання економіки; дихронний – для визначення спільних рис і розбіжностей у регуляторній політиці та її

організаційно-економічному механізмі у часі та просторі, результативності регуляторної політики за різних інституційних умов; статистичний – для опрацювання даних офіційної статистики, установлення залежності між заходами регуляторної політики та динамікою показників функціонування аграрної сфери; графічний метод – для відображення тенденцій і змін у системі й об'єктах регуляторної політики та її організаційно-економічного механізму; типологічний – для виявлення однорідних рис організаційно-економічного механізму на різних етапах регуляторної політики в аграрній сфері України; прогностичний – для формулювання висновків і пропозицій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму; факторний аналіз – під час визначення чинників, що впливають на ефективність організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері; кореляційний і регресійний аналізи – під час виявлення залежностей макроекономічних показників аграрної сфери від чинників, пов'язаних із регуляторною політикою.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти з питань державного регулювання економіки, аграрної сфери, дані Державної служби статистики України, зарубіжних і міжнародних агенцій, аналітичні звіти, огляди Міністерства аграрної політики та продовольства України, Рахункової палати України, статистичних агенцій зарубіжних країн, інститутів ЄС, НІСД України, праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів з проблематики державного регулювання економіки, аграрної та регуляторної політики, матеріали наукових і науково-практичних конференцій, звітність сільськогосподарських підприємств.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному та методологічному обґрунтуванні концептуальних засад удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері. Найбільш важливими науковими результатами, що містять елементи наукової новизни, є:

уперше:

обґрунтовано методологічний підхід до дослідження архітекtonіки організаційно-економічного механізму формування та реалізації регуляторної політики держави в аграрній сфері з розмежуванням його рівнів, інституційних і функціональних елементів, розкриттям взаємозв'язків між ними, що дає змогу забезпечити системність і комплексність у теоретичному відображенні й опрацюванні заходів удосконалення;

запропоновано концептуальні складові удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері економіки України з урахуванням його багаторівневості й основних чинників впливу на ефективність його функціонування і розвитку, що дозволило обґрунтувати основні напрями підвищення ефективності регуляторної політики в аграрній сфері;

обґрунтовано методологічні засади комплексної оцінки ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері на основі системи показників, що характеризують реакцію аграрної сфери на

регулюючі заходи держави в контексті прогресу у досягненні цілей сталого розвитку; цілей державних програм в аграрній сфері; інституційному забезпеченні; показників тактичних заходів і витрат організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері;

удосконалено:

організаційно-економічні засади урахування концепції багатофункціональності сільського господарства в регуляторній політиці в аграрній сфері, які відрізняються від існуючих обґрунтуванням інструментів (субсидій і дотацій) і процедур (порядок розподілу), що закріплюють принцип крос-відповідності у програмах державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, це дозволить забезпечити умови сталого розвитку аграрної сфери;

концептуальний підхід до розробки заходів регуляторної політики, який, на відміну від існуючих, комбінує заходи вертикального та горизонтального її зрізів, що дозволило удосконалити регуляторні умови економічної діяльності та селективні заходи бюджетної, податкової, грошово-кредитної політик в аграрній сфері;

методичний підхід оцінювання ефективності інституційної складової організаційно-економічного механізму регуляторної політики, відмінністю якого є врахування динаміки трансакційних витрат на одиницю вартості сільськогосподарської продукції, що дає можливість ідентифікувати динаміку кількісного співставлення трансакційних витрат із трансформаційними як індикатора відносного рівня непродуктивних витрат, пов'язаних із недосконалістю інституційного середовища;

теоретичний підхід до виділення етапів реформування національної системи технічного регулювання аграрної сфери, який, на відміну від існуючих, побудований за критерієм рушійних факторів реформування, що дозволило уточнити тенденції її розвитку та запропонувати оптимізаційні заходи щодо удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики, спрямовані на підвищення ефективності її застосування в аграрній сфері України;

набуло подальшого розвитку:

теоретико-методологічний підхід до дослідження сучасної регуляторної політики держави в аграрній сфері, в якому, на відміну від існуючих, поєднується синтезована теорія суспільної економіки, її нормативний напрям, що включає теорію суспільного інтересу, теорію захоплення, економічну теорію регулювання та позитивний напрям, представлений теорією ігор, теорією стратегічних взаємодій; це дозволило поглибити та розвинути теоретичні основи регуляторної політики в аграрній сфері;

теоретичний підхід до визначення регуляторної політики, який, на відміну від існуючих, використовує її широке та вузьке розуміння: у широкому розумінні регуляторна політика розглядається як сукупність напрямів, форм, принципів, методів, інструментів, які застосовує держава у процесі державного регулювання економіки для досягнення цілей сталого розвитку; у вузькому

розумінні регуляторна політика – складова та самостійний напрям економічної політики, що спрямований на реалізацію стратегічних і тактичних пріоритетів державного регулювання економіки на конкретному етапі шляхом визначення економіко-правових основ господарських та адміністративних відносин органів державної влади, органів місцевого самоврядування, стейкхолдерів через застосування принципів, методів, інструментів, які є формоутворюючими для побудови інституційної матриці державного регулювання економіки й узгоджують взаємодію його суб'єктів; це дозволило удосконалити категоріально-понятійний апарат дослідження регуляторної політики;

теоретичні засади дослідження трансмісійного впливу інструментів організаційно-економічного механізму регуляторної політики на аграрну сферу, що, на відміну від існуючих, розкриває канали його прямої (вплив на поведінку стейкхолдерів та функціонування і розвиток аграрної сфери) та зворотної дії (вплив стейкхолдерів на формування організаційно-економічного механізму регуляторної політики), конкретизує етапи впливу; це дозволило поглибити обґрунтованість регуляторних заходів держави в аграрній сфері;

сутнісно-змістовне наповнення категорії «організаційно-економічний механізм регуляторної політики», яке, на відміну від існуючих, трактує його як сукупність принципів, методів, важелів, інструментів, що втілюються у формах проведення та реалізуються через систему зв'язків між суб'єктами й об'єктами регулювання із приводу вибору цілей регуляторної політики та засобів їх досягнення, що ґрунтуються на певній економічній концепції та забезпечують послідовність комплексу дій з досягнення стратегічних і тактичних цілей розвитку національної економіки, визначених у процесі узгодження інтересів суб'єктів регуляторної політики; це дозволило сформувати теоретичне підґрунтя для удосконалення складових організаційно-економічного механізму;

теоретичний підхід до ідентифікації суперечностей регуляторної політики України в умовах низької ефективності інституалізації аграрної сфери, що, на відміну від існуючих, визначає відставання правового оформлення заходів регуляторної політики від потреб економічної практики, недотримання відповідності регуляторної діяльності наголошеним цілям розвитку аграрної сфери, незавершеність реформ за окремими напрямками, перманентні зміни умов надання державної фінансової підтримки та слабку кореляцію між обсягами підтримки та результатами господарювання, неусталену систему стимулів і санкцій за виконання/недотримання формальних правил економічної діяльності стейкхолдерами; це дозволило скорегувати методи й інструменти організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері;

науковий підхід до визначення ролі організаційно-економічного механізму регуляторної політики у процесі забезпечення інституційної ефективності аграрної сфери, що, на відміну від існуючих, ґрунтується на зменшенні рівня трансакційних витрат в умовах функціонування формальних інститутів (які забезпечують чіткі, прозорі, стабільні, спрямовані на субстанціональну раціональність правила взаємодій) нижче за трансакційні витрати господарської

діяльності в умовах функціонування неформальних інститутів; це дозволило сформулювати передумови досягнення інституційної ефективності аграрної сфери;

концептуальні засади адаптації організаційно-економічного механізму регуляторної політики України до спільної аграрної політики ЄС, що, на відміну від існуючих, ґрунтуються на виокремленні регуляторної складової спільної аграрної політики країн-членів ЄС і визначенні провідної тенденції її сучасного розвитку: запровадження та використання принципів, інструментів, притаманних «розумному регулюванню» за незмінності стратегічних цілей і дотриманні базових законодавчих процедур демократичного процесу в інтеграційному угрупованні; це сприяє реалізації євроінтеграційних планів України;

наукове обґрунтування функціонального призначення мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення як інструмента організаційно-економічного механізму регуляторної політики, що, на відміну від існуючих, визначає його як допоміжний інструмент регулювання земельних відносин, обумовлений несформованістю нормативно-правової бази для запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення та який у довгостроковому періоді зумовлює посилення невизначеності функціонування аграрної сфери;

концептуальні засади запровадження державно-суспільно-приватного партнерства у структуру організаційно-економічного механізму регуляторної політики, що, на відміну від існуючих, враховують потенціал фондрайзінгу громад, суспільних і професійних організацій, мережевих об'єднань та визначають організаційно-економічні основи формування такого партнерства; це дозволило розв'язати проблеми соціального, економічного й екологічного розвитку аграрної сфери через концентрацію ресурсів органів виконавчої влади, стейкхолдерів.

Практичне значення отриманих результатів. Практична цінність роботи полягає у розробленні пропозицій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики України в аграрній сфері. Пропозиції та рекомендації автора щодо комплексного підходу до забезпечення організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрному секторі з урахуванням потенційних можливостей галузі, закордонного досвіду, особливостей інституційного середовища використані у практичній діяльності Департаменту стратегії та економічного розвитку Міністерства аграрної політики та продовольства України (довідка № 37-11-15/15441 від 13.06.2018 р.). Запропонований мобілізаційний метод реалізації інвестиційних проектів соціально-економічної та екологічної спрямованості врахований і використовується у практичній діяльності Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 07-27/07/1295 від 19.06.2018 р.). Пропозиції щодо удосконалення інформаційного забезпечення заходів регуляторної політики схвалені та впроваджуються у діяльність відділу агропромислового розвитку Вовчанської районної державної

адміністрації (довідка № 56/02-18 від 02.03.2018 р.). Рекомендації щодо форм децентралізації у регулюванні земельних відносин, методів стимулювання зони екологічного фокусу враховано у діяльності Красноградської районної державної адміністрації (довідка № 07-76 від 20.04.2018 р.). Пропоновані методи оцінки результатів ефективності регуляторної політики застосовано у діяльності управління агропромислового розвитку Зміївської районної державної адміністрації (довідка № 64 від 19.03.2018 р.).

Результати дослідження використовуються у навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка під час викладання дисциплін «Державне регулювання економіки», «Державне регулювання в агробізнесі», «Мікро- та макроекономіка», «Історія економіки та економічної думки», «Міжнародні економічні відносини та світове господарство» (довідка № 04-109 від 26.04.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним науковим дослідженням. Усі наукові положення, результати, висновки та рекомендації, викладені в дисертації і винесені на захист, отримані автором особисто й опубліковані у наукових працях. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дослідження. Основні результати досліджень, а також висновки та пропозиції доповідались й обговорювались на II і III міжнародних науково-практичних конференціях «Переяславская рада: ее историческое значение и перспективы развития Восточнославянской цивилизации» (м. Харків, 2008 р., 2009 р.), зборах керівників, спеціалістів і вчених-аграрників «Організаційно-економічні та інституціональні засади трансформації в аграрній сфері України» (м. Харків, 2011 р.), II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (м. Харків, 2011 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сільські території: фінансово-економічні проблеми» (м. Мелітополь, 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Нова економічна політика на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Одеса, 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародне економічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність» (м. Київ, 2014 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики» (м. Харків, 2015 р.), Міжнародній науково-практичній конференції імені проф. Балацького О. Ф. «Економічні проблеми сталого розвитку» (м. Суми, 2015 р.), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Проблеми розвитку аграрної економіки в умовах глобалізації» (м. Харків, 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Теорія та практика менеджменту» (м. Луцьк, 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Аграрна політика України в умовах глобальних продовольчих та фінансово-економічних викликів» (м. Київ, 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми і

перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів» (м. Харків, 2016 р.), II International scientific conference «World Science in 2016» (м. Морсвіль, США, 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Соціально-економічні проблеми розвитку бізнесу та місцевого самоврядування» (м. Мелітополь, 2018 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано у 41 науковій праці загальним обсягом 40,4 друк. арк., з яких особисто автору належить – 38,3 друк. арк.), у тому числі одноосібна монографія, розділи у двох колективних монографіях, 23 статті у наукових фахових виданнях (з них 6 статей – у виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах), 15 публікацій у матеріалах і збірниках тез доповідей на наукових конференціях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 683 найменування, і восьми додатків. Загальний обсяг дисертації становить 487 сторінок, у тому числі 370 сторінок основного тексту. Робота містить 58 таблиць і 32 рисунки (з яких 3 таблиці та 8 рисунків займають окремі сторінки).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, апробацію та висвітлення у публікаціях одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретико-методологічні основи державної регуляторної політики в аграрній сфері**» досліджено формування системи державного регулювання сучасних змішаних економік ринкового типу; узагальнено теорії державної економічної політики; визначено сутність і місце регуляторної політики в системі державного регулювання економіки; систематизовано концепції регуляторної політики в аграрній сфері.

Застосування методу єдності історичного та логічного для дослідження еволюції ролі держави в ринковій економіці дало можливість розкрити залежність стратегічної мети, завдань, функцій та зміни конкретних цілей, методів економічної політики держави від зміни об'єктивних умов економічної діяльності та панівної парадигми державного регулювання економіки.

Встановлено, що кількість економічних функцій держави протягом ХХ – на поч. ХХІ ст. зросла, що супроводжувалось збільшенням показника питомої ваги державних видатків у ВВП (табл. 1).

Аналіз динаміки показника питомої ваги державних видатків у ВВП у деяких країнах ОЕСР та Україні доводить, що у довгостроковому періоді цей показник має тенденцію до збільшення, у короткостроковому періоді він коливається залежно від фази економічного циклу, що в цілому узгоджується із кейнсіанською концепцією макроекономічної стабілізації. Така динаміка державних видатків засвідчує суттєве значення держави як регулятора сучасних економічних процесів.

Державні видатки у деяких країнах ОЕСР та Україні, % до ВВП*

Країна	Рік												
	1970	1980	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Австрія	38,0	47,2	48,8	51,2	50,4	49,2	49,8	54,1	52,8	50,8	51,2	51,6	50,9
Бельгія	39,7	53,4	46,7	51,6	48,4	48,2	50,2	54,1	53,3	54,4	55,8	55,8	53,8
Данія	40,1	55,0	51,3	49,5	50,4	56,5	56,6	56,4	57,9	55,8	55,2	54,7	53,6
Фінляндія	29,7	37,1	44,8	46,8	48,2	54,7	54,7	54,3	56,2	57,5	58,1	57,1	55,9
Франція	37,6	45,4	51,2	52,2	52,9	56,7	56,4	55,9	56,8	57,0	57,0	56,6	56,3
Німеччина	37,2	46,5	43,0	42,8	43,5	47,5	47,2	44,7	44,2	44,7	44,3	43,8	44,2
Греція	23,3	29,6	43,7	47,1	50,8	54,1	52,5	54,1	55,4	62,1	50,2	53,8	49,8
Ірландія	37,7	47,6	27,7	35,9	41,8	47,0	65,1	46,3	41,9	40,2	37,5	28,8	27,0
Італія	32,7	41,8	46,7	46,8	47,8	51,2	49,9	49,4	50,8	51,1	50,9	50,2	49,4
Нідерланди	37,0	50,9	41,5	42,5	43,5	48,1	48,1	46,9	47,1	46,2	46,2	44,9	43,4
Норвегія	34,9	43,9	40,6	41,2	40,2	46,1	44,9	43,7	42,9	43,9	45,8	48,8	50,8
Португалія	18,0	28,1	42,1	44,5	45,3	50,2	51,8	50,0	48,5	49,9	51,8	48,2	44,9
Іспанія	21,7	31,3	38,4	39,0	41,2	45,8	45,6	45,8	48,1	45,6	44,8	43,7	42,2
Швеція	41,7	56,9	53,9	49,3	50,1	52,7	50,8	50,3	51,3	52,0	51,3	49,6	44,9
Великобританія	36,7	43,0	38,4	41,0	44,6	47,5	46,1	45,9	44,1	43,1	42,3	42,5	41,5
США	29,6	31,3	29,3	36,9	39,4	42,9	42,9	41,8	40,0	38,7	38,0	37,6	37,8
Україна	-	-	35,5	42,1	45,4	46,8	49,2	45,7	48,9	48,1	44,9	43,0	40,7

*Примітка. Складено автором за даними Світового банку.

Встановлено, що комплексний вплив на модифікацію державного регулювання економіки в сучасних умовах мають такі процеси, як глобалізація, децентралізація, формування інформаційно-мережевої економіки, утвердження цінностей сталого розвитку. Вплив глобалізації, з одного боку, проявляється у делегуванні, перерозподілі та необхідності узгодження окремих функцій держави на національному та наднаціональному рівнях, з іншого боку, у використанні у процесі антициклічного регулювання традиційних методів бюджетно-податкового регулювання із застосуванням як нових методів грошово-кредитного регулювання (кількісне та кредитне пом'якшення, стрес-тести), так і оновлених напрямів впливу держави (макропруденційне регулювання, регулярні процедури попередження). Такий тип державного регулювання економіки запропоновано визначати як гібридний. Вплив процесів децентралізації проявляється шляхом делегування та перерозподілу функцій держави з надання змішаних суспільних благ на регіональний рівень, чинниками ефективності виконання яких є фінансова спроможність та інституційне забезпечення. Складовою інформаційно-мережевої економіки є комунікаційний сервіс, тому розвитку набуває е-урядування, яке знижує комунікаційні витрати, забезпечує зв'язок влади з громадськістю та підвищує прозорість економічної політики; в цілому розвиток і зростання активності соціальних мереж підвищує їх вплив на економічну політику.

Утвердження цінностей сталого розвитку актуалізує виконання державою економічних функцій, спрямованих на відтворення людського капіталу, стимулювання інновацій, захист довкілля, забезпечення продовольчої безпеки.

Уточнено, що економічна політика держави – це конкретний прояв, актуалізація фундаментальної структури державного регулювання економіки, спрямовані на реалізацію пріоритетних цілей і вибір засобів їхнього досягнення, виходячи з конкретних умов функціонування економіки.

Доведено, що ядро сучасної наукової парадигми економічної політики формують положення, які обґрунтовують участь держави у ринкових процесах. Визначено інтегральну тенденцію розвитку сучасних досліджень економічної політики – формування теорії суспільної економіки (Public Economics), яка забезпечує плюралізм в обґрунтуванні сучасного етапу економічної політики держави на засадах поєднання неокласичного синтезу та нової інституційної теорії (рис. 1). Встановлено, що синтезована теорія суспільної економіки утворює ядро сучасної парадигми трансформації організаційно-економічного механізму регуляторної політики.

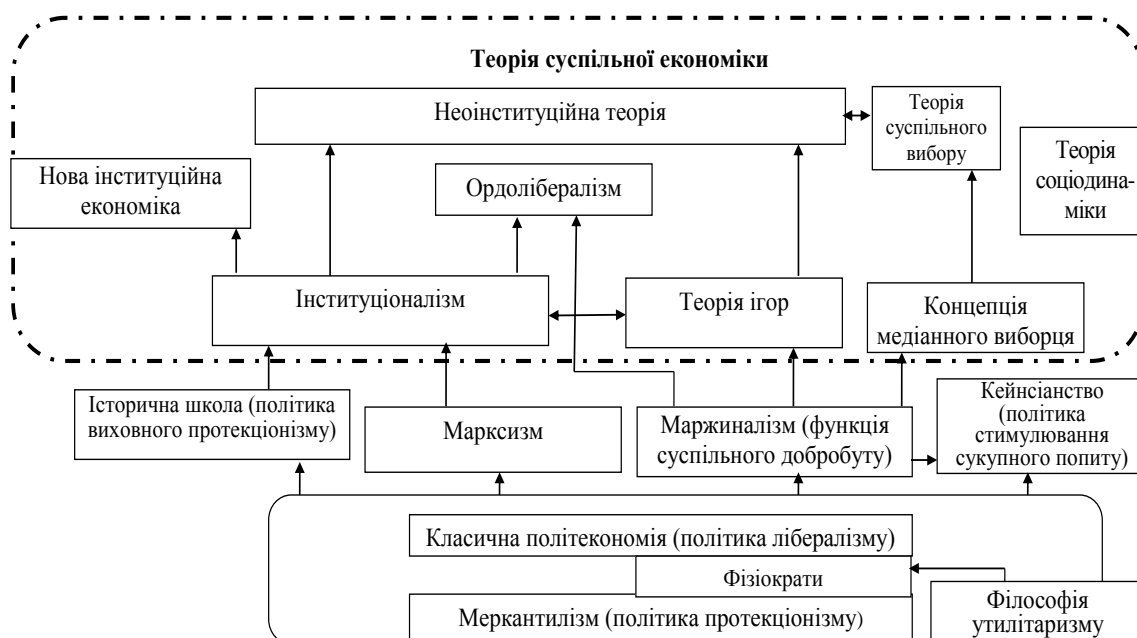


Рис. 1. Еволюція теорій економічної політики

Запропоновано теоретико-методологічний підхід до дослідження регуляторної політики, в якому представлено її трактування у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні регуляторну політику обґрунтовано розглядати як сукупність напрямів, форм, принципів, методів, інструментів, які застосовує держава з метою досягнення цілей сталого розвитку. У вузькому розумінні регуляторна політика розглядається як сукупність відносин між державними органами та суб'єктами (стейкхолдерами) щодо формування і запровадження правил, що визначають порядок та умови реалізації економічної діяльності на конкретному етапі через застосування принципів, методів, інструментів, які формують інституційну матрицю державного регулювання економіки й узгоджують взаємодію його суб'єктів.

Розкрито роль регуляторної політики у системі державного регулювання економіки, проаналізовано принципи, методи, інструменти регуляторної

політики в Україні, послідовність етапів розроблення та реалізації державної регуляторної політики.

Обґрунтовано, що сучасні теоретико-методологічні засади регуляторної політики в аграрній сфері містять синтезовану теорію суспільної економіки, її нормативний напрям, що поєднує теорію суспільного інтересу, теорію захоплення, економічну теорію регулювання та позитивний напрям, представлений теорією ігор, теорією стратегічних взаємодій.

Особливостями аграрної сфери, що зумовлюють напрями, об'єкти й інші складники організаційно-економічного механізму регуляторної політики, визначені сезонна незбалансованість попиту та пропозиції на ринках сільськогосподарської продукції, недосконалість ринкової конкуренції, наявність екстерналій, підвищений рівень ризику господарської діяльності, низька мобільність ресурсів, багатофункціональність аграрної сфери, виключна роль у забезпеченні продовольчої безпеки та досягненні цілей сталого розвитку.

У другому розділі **«Архітектоніка організаційно-економічного механізму формування та реалізації регуляторної політики в аграрній сфері й оцінка його ефективності»** запропоновано методологічні засади дослідження архітектоніки організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері на різних рівнях державного регулювання; обґрунтовано методологічні засади комплексної оцінки ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері; визначено особливості регуляторної політики в аграрній сфері України.

Проведено узагальнення та систематизацію теоретичних тлумачень категорій «механізм», «господарський механізм», «організаційно-економічний механізм», що дозволило трактувати організаційно-економічний механізм регуляторної політики як сукупність принципів, методів, важелів, інструментів, що втілюються у формах проведення та реалізуються через систему зв'язків між суб'єктами регулювання, об'єктами регулювання із приводу вибору цілей регуляторної політики та засобів їх досягнення, що ґрунтуються на певній економічній концепції та забезпечують структурно визначену послідовність комплексу дій з досягнення стратегічних і тактичних цілей розвитку національної економіки, визначених у процесі узгодження інтересів суб'єктів регуляторної політики.

З'ясування сутності організаційно-економічного механізму регуляторної політики з урахуванням положень теорії організації дало можливість здійснити теоретичне розмежування та розкрити змістовне наповнення функціональних, інституційних, процесних складників організаційно-економічного механізму формування та реалізації регуляторної політики.

У складі організаційно-економічного механізму регуляторної політики виокремлено організаційно-економічний механізм формування регуляторної політики, функціонування якого забезпечує визначення проблеми, що підлягає врегулюванню, суб'єктів та об'єктів регулювання, вибір теоретичної концепції, обґрунтування мети, принципів, засобів узгодження інтересів окремих груп, у тому числі й на політичному ринку, розроблення та прийняття відповідних

офіційних документів (рис. 2); та організаційно-економічний механізм реалізації регуляторної політики.

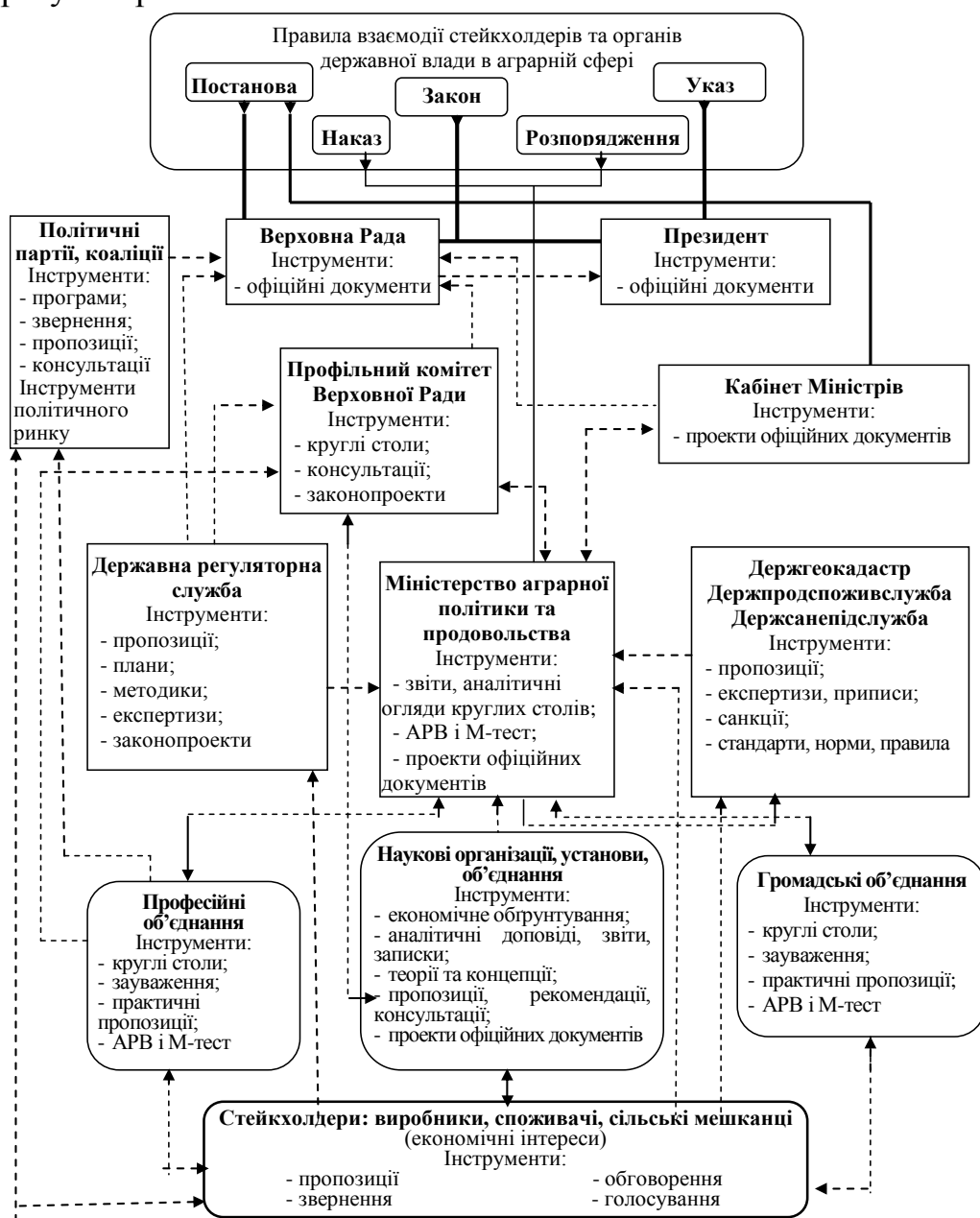


Рис. 2. Організаційно-економічний механізм формування регуляторної політики в аграрній сфері

Організаційно-економічний механізм реалізації регуляторної політики містить інструменти, важелі державного регулювання аграрної сфери на основі положень офіційних документів, що впроваджують нові, модифікують або скасовують існуючі умови здійснення економічної діяльності суб'єктами економіки та проведення економічної політики органами державної влади, органами місцевого самоврядування (рис. 3).

Запропоноване теоретичне розмежування заклало методологічні засади дослідження архітектури функціональних, інституційних, процесних складників організаційно-економічного механізму формування та реалізації

регуляторної політики на різних рівнях державного регулювання. Архітектура організаційно-економічного механізму формування регуляторної політики виявляється у взаємозв'язку й ієрархічній узгодженості суб'єктів, їх повноважень, формах участі та впливу прийняття рішень, що визначають формальні правила взаємодії суб'єктів в аграрній сфері.

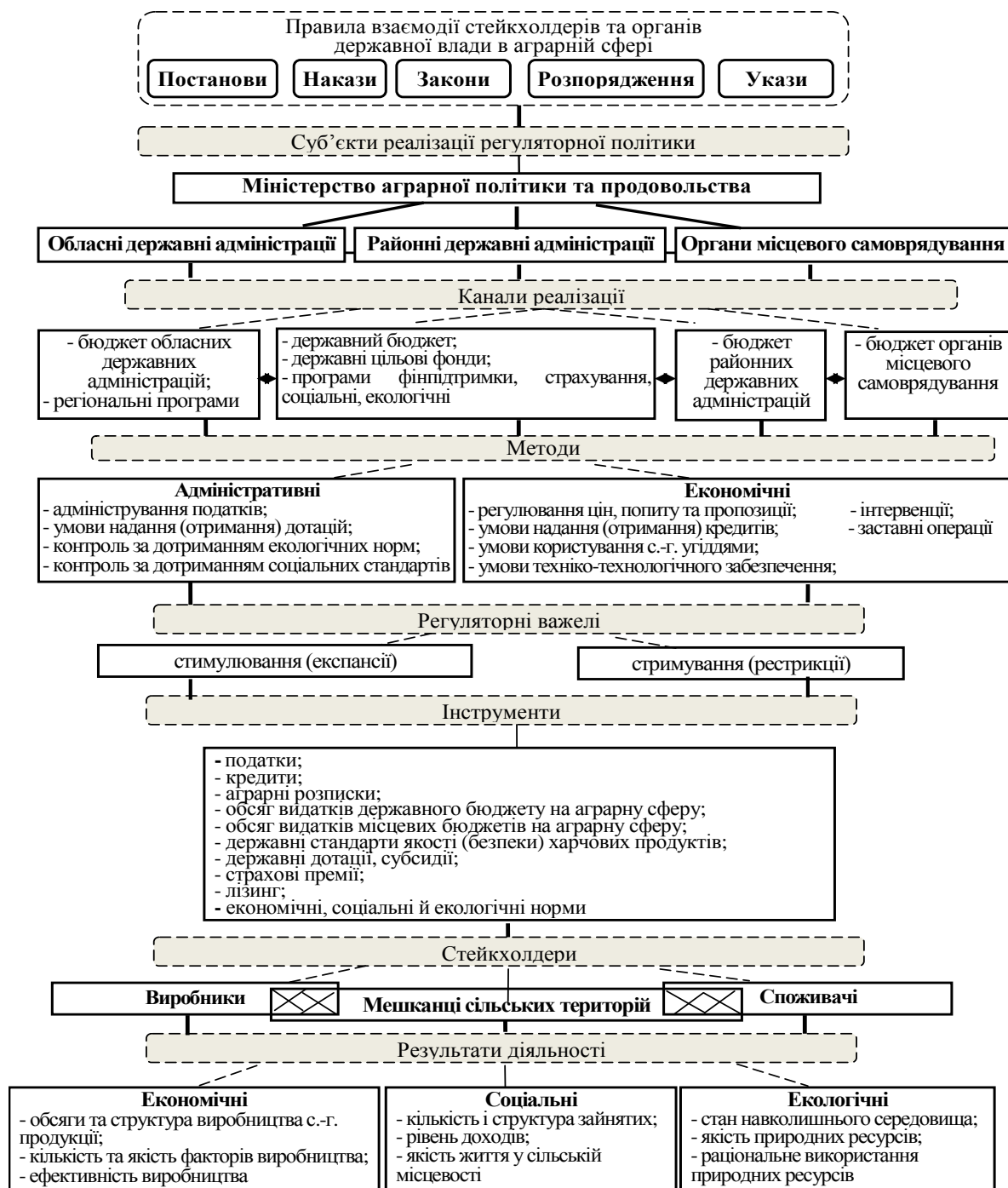


Рис. 3. Організаційно-економічний механізм реалізації регуляторної політики в аграрній сфері

Наявні структурні особливості функціональних складників (розподіл повноважень відповідно до чинних інструментів, форми взаємозв'язків і взаємовпливу між суб'єктами регуляторної політики та ін.), інституційних

складників (законодавче закріплення і неформальні норми, організації, установи, професійні та громадські об'єднання, що беруть участь у формуванні регуляторної політики), процесних складників (порядок і процедури узгодження інтересів та прийняття рішень, програмування, надання субсидій, пільг, обмеження діяльності, що формує негативні екстерналії) зумовлюють співвідношення головних і другорядних елементів організаційно-економічного механізму регуляторної політики. Формування організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері здійснюється на рівні центральних органів влади. Визначено, що ефективність організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері на етапі формування може бути забезпечена посиленням ролі стейкхолдерів, органів місцевого самоврядування через використання таких інструментів, як пропозиції, консультації щодо модифікації, удосконалення чинного механізму та їх урахування у процедурах законотворчості, а також формування зворотного зв'язку.

Архітектоніка організаційно-економічного механізму реалізації регуляторної політики виявляється у взаємозв'язку й ієрархічній співпорядкованості суб'єктів, їх повноважень, пропорціях участі у реалізації прийнятих законодавчих рішень, що визначають правила взаємодії суб'єктів в аграрній сфері. Структурні особливості функціональних (реалізація повноважень відповідно до чинних інструментів), інституційних (суб'єктна структура, формальні правила, програмування), процесних складників (процедури реалізації та дотримання правил, визначених нормативними документами) та особливості взаємозв'язків між ними свідчать, що основним каналом реалізації регуляторної політики в організаційно-економічному механізмі є бюджети та програми (що узгоджується із практикою розвинутих країн).

Підтверджено, що регуляторна політика України в аграрній сфері реалізується переважно на рівні центральних органів виконавчої влади, не враховує тенденції децентралізації і не використовує повною мірою можливості участі органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства, що не забезпечує зворотній зв'язок і в такий спосіб – підвищення ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики.

Встановлено, що поєднання в організаційно-економічному механізмі регуляторної політики в аграрній сфері таких принципів, як універсальність і селективність, забезпечується шляхом застосування заходів, спрямованих на досягнення загальноекономічних цілей та удосконалення регуляторних умов економічної діяльності, та селективних заходів бюджетної, податкової, грошово-кредитної, інвестиційно-інноваційної та інших політик, спрямованість та об'єкти регулювання яких зумовлюються специфічними актуальними суперечностями в аграрній сфері.

Аналіз динаміки видатків Державного бюджету України на фінансування аграрної сфери як відображення кількісних характеристик регулюючого впливу держави (табл. 2) засвідчує нестабільність та непослідовність регуляторної політики в аграрній сфері.

**Видатки Державного бюджету України на фінансування аграрної сфери
України у 2010–2017 рр.**

Показник	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
Видатки Державного бюджету (загальний та спеціальний фонди) Мінагрополітики, млрд грн	5,7	5,3	8,4	8,7	6,4	2,2	2,1	9,4
Видатки Державного бюджету України, млрд грн	307,7	342,7	413,6	419,8	441,6	581,8	681,5	800,0
Частка видатків, розпорядником яких було Мінагрополітики, у загальному обсязі видатків Державного бюджету, %	1,87	1,54	2,04	2,08	1,44	0,38	0,31	1,18

Встановлено, що оцінка ефективності впливу організаційно-економічного механізму регуляторної політики є складовою та важливою передумовою його удосконалення. Проведені систематизація, структуризація цілей, показників оцінки заходів державного регулювання економіки й організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері дозволили обґрунтувати методологічні засади комплексної оцінки ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики.

Пропонований методологічний підхід до комплексної оцінки ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики заснований на урахуванні, по-перше, прогресу у наблизенні до цілей сталого розвитку, досягнення яких пов'язано з функціонуванням аграрної сфери (забезпечення стійкого зростання, складників продовольчої безпеки; раціональне використання ресурсів, відсутність бідності, збільшення доходів зайнятих і зниження нерівності, розвиток сільської місцевості та збереження довкілля), по-друге, цілей державних програм в аграрній сфері, по-третє, прогресу в інституційному забезпеченні регуляторної політики, по-четверте, заходів і витрат організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері (рис. 4).

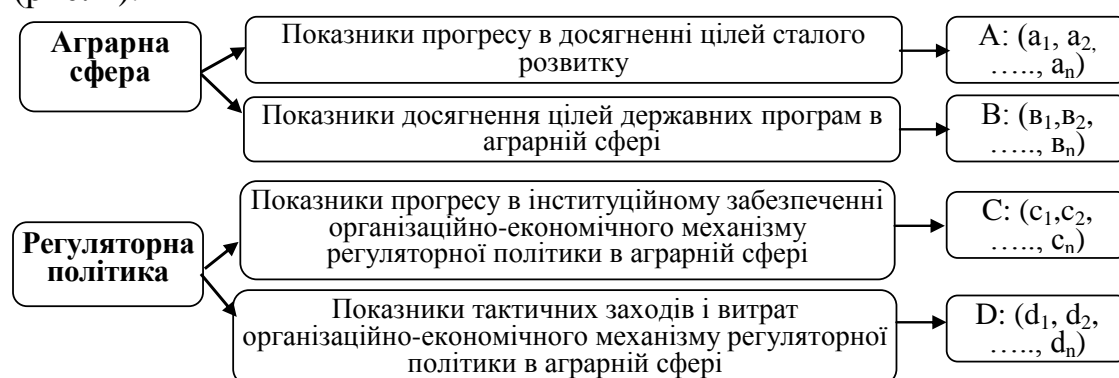


Рис. 4. Структура системи показників комплексної оцінки ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері

Здійснено періодизацію та проведено аналіз основних етапів регуляторної політики в аграрній сфері України (табл. 3). Це дало можливість виявити основні зміни в організаційно-економічному механізмі формування та реалізації регуляторної політики, уточнити чинники, що знижують

ефективність організаційно-економічного механізму регуляторної політики в Україні: відсутність дієвої стратегії перетворень, переважання оперативних цілей над довгостроковими, недотримання вимог чинного законодавства щодо принципів і строків, процедур формування та реалізації регуляторної політики.

Таблиця 3

Основні етапи еволюції регуляторної політики в аграрній сфері

Етап	Характеристика
1991–1999 рр.	Синкретичність за відсутності стратегії розвитку аграрної сфери: одночасно із запровадженням нових інструментів та інституцій використовувались інструменти, успадковані від директивно-планової системи. Бюджетні дотації обмежені, оподаткування сільськогосподарських підприємств за загальними правилами
2000–2013 рр.	Набуття чинності базових законодавчих актів, що визначили правові засади організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері; запровадження товарних і фінансових інтервенцій, програм бюджетної підтримки сільськогосподарських товаровиробників і підтримки у формі фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) та спеціального механізму сплати податку на додану вартість (ПДВ). Переважання непрямой форми державної підтримки аграрної сфери. Формування нових інститутів
2014 р.– до теперішнього часу	Перехід від непрямой державної підтримки (у формі податкових преференцій) до переважання бюджетної підтримки сільськогосподарських товаровиробників зі щорічними змінами бюджетних програм підтримки

У трансмісійному впливі інструментів організаційно-економічного механізму регуляторної політики на аграрну сферу виокремлено такі етапи:

– зміна нормативно-правової складової регуляторної політики внаслідок прийняття нових офіційних актів, втрати чинності існуючими або внесення змін до чинних;

– зміна принципів, форм, інструментів, кількості й обсягів фінансування державних і бюджетних програм, умов сплати податків, отримання кредитів, страхування, екологічних і технічних нормативів, правил землекористування відповідно до змін нормативно-правової складової регуляторної політики;

– формування економічних очікувань і стратегій стейкхолдерів із урахуванням змін умов господарювання, що відбулись як реакція на заходи регуляторної політики держави;

– зміна обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, структури виробництва, показників економічної, соціальної, екологічної ефективності аграрної сфери.

На основі статистичних даних щодо індексів цін реалізації продукції сільського господарства, рівня рентабельності продукції сільського господарства, вартості основних засобів у сільському господарстві й узагальнення та систематизації обсягів фінансування аграрної сфери з використанням коштів Державного бюджету у 2010–2017 рр. (табл. 4)

визначена залежність валової доданої вартості у сільському господарстві від зазначених показників.

Таблиця 4

**Фінансування аграрної сфери України з використанням коштів
Державного бюджету 2010–2017 рр., млн грн**

Показник	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Видатки, усього	5755	5281	8451	8721	6349	2189	2112	9442
Видатки на пряму підтримку сільгоспвиробників	365	1280	3604	1272	1093	709	420	5431
Інші видатки	5390	4001	4847	7449	5256	1480	1692	4011

Отримане рівняння множинної регресії на основі обробки статистичних даних за допомогою програмного продукту MS Excel має такий вигляд:

$$y = -122543 + 2,01x_1 + 584,17x_2 + 352,22x_3 + 1,21x_4,$$

де y – валова додана вартість у сільському господарстві, млн грн; x_1 – видатки Державного бюджету на пряму підтримку сільськогосподарських товаровиробників, млн грн; x_2 – індекс цін реалізації продукції сільського господарства, %; x_3 – рівень рентабельності продукції сільського господарства, %; x_4 – вартість основних засобів у сільському господарстві, млн грн. Коефіцієнт детермінації цієї функції R^2 становить 0,983.

Значення коефіцієнтів кореляції між сукупними видатками державного бюджету, розпорядником яких є Мінагрополітики, видатками на пряму підтримку сільськогосподарських товаровиробників та обсягами продукції сільського господарства, капітальними інвестиціями в сільське господарство за період 2010–2017 рр. засвідчують незначний зв'язок між цими показниками. Така ситуація зумовлена нестабільністю обсягів державної підтримки за досліджуваний період, зміною її векторів, непослідовністю та незавершеністю заходів у межах державних програм, що є результатом відсутності середньострокового планування та зворотного зв'язку між підсумками виконання програм у минулих періодах та їх плануванням на наступні періоди.

Проведене дослідження дозволило ідентифікувати суперечності регуляторної політики України: відставання правового оформлення заходів регуляторної політики від потреб економічної практики, недотримання відповідності регуляторної діяльності наголошеним планам розвитку аграрної сфери, незавершеність реформ за окремими напрямками, перманентні зміни умов надання державної фінансової підтримки та слабка кореляція між обсягами підтримки та результатами господарювання, неусталена система стимулів і санкцій за виконання/недотримання формальних правил економічної діяльності стейкхолдерами.

У третьому розділі «Інституційні засади регуляторної політики в аграрній сфері» зроблено аналіз інституційного середовища національної економіки й аграрної сфери; уточнено роль організаційно-економічного механізму регуляторної політики у забезпеченні інституційних умов економічного зростання аграрної сфери.

Визначено такі особливості інституційного середовища, притаманні аграрній сфері: інституціоналізація невідповідності формальних правил і неформальних норм та неузгодженість всередині формальних; консервація часткових інституційних перетворень, які у комплексі не сприяють інституційним умовам забезпечення сталого розвитку; наявність інституційних розривів, що призводять до відторгнення нового інституту (інституції), його деформалізації та нецільового використання; відставання впровадження формальних правил від економічних реалій; поширення використання неформальних норм, обумовлене особливостями господарської діяльності та традиціями сільського населення, патерналістськими уявленнями щодо відносин з державою; формування «подвійного стандарту» та неоднакових інституцій для різних груп стейкхолдерів, вибіркове застосування формальних правил як інструмента політичної боротьби та недобросовісної економічної конкуренції.

Виявлені особливості інституційного середовища обумовлюють: можливість нецільового використання інститутів та інституцій регуляторної політики, гальмування заходів регуляторної політики, що сприяють більш ефективній алокації ресурсів, слабкість системи інфорсменту прав власності й контрактних зобов'язань, що підвищує рівень трансакційних витрат окремих суб'єктів і в такий спосіб обмежує можливість забезпечення сталого розвитку в довгостроковому періоді; виникнення інституційних пасток.

Аналіз сучасної суб'єктної структури інституційного середовища аграрної сфери та здійснена типологізація виявили таку ієрархію інститутів аграрної сфери, які беруть участь у формуванні та реалізації регуляторної політики в умовах представницької демократії: інститути загального впливу (Верховна Рада України, Президент, Кабінет Міністрів України, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Міністерство фінансів України, Державна регуляторна служба); інститути секторального впливу (Міністерство аграрної політики та продовольства України та підпорядковані Міністерству органи). За рівнями прийняття рішень – центральні органи законодавчої, виконавчої, судової влади; органи виконавчої влади на місцях, органи місцевого самоврядування.

Наявна інституційна ієрархія суб'єктів аграрної сфери, що беруть участь у розробленні та реалізації заходів із використанням організаційно-економічного механізму регуляторної політики, закріплює функціональний розподіл повноважень переважно на рівні органів центральної влади: понад 90 % повноважень у досліджуваному періоді припадало на Міністерство аграрної політики та продовольства України, Держпродспоживслужбу, Держрибагентство, Держгеокадастр, Державне агентство лісових ресурсів, що не відповідає тенденції децентралізації.

Дослідження довели, що в Україні була сформована п'ятирівнева ієрархічна структура формальних інституцій організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері: перший (базовий) рівень становить Конституція України; другий рівень формують Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Земельний кодекс України,

Податковий кодекс України; третій рівень створюють закони України, що визначають правові й організаційні засади регулювання аграрної сфери в цілому та за окремими напрямками; четвертий рівень утворюють укази та розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, накази міністерств і відомств України; п'ятий рівень утворюють акти органів місцевого самоврядування, що затверджують програми розвитку сільських адміністративно-територіальних одиниць, врегульовують земельні відносини у частині земель сільськогосподарського призначення, надають дозволи на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення, та акти місцевих органів державної влади із забезпечення виконання державних і регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку села. Проведений аналіз і класифікація інституцій засвідчили розроблення значної кількості базових документів, що декларують стратегічні засади функціонування суб'єктів аграрної сфери, але не є дієвими й ефективними інструментами організаційно-економічного механізму регуляторної політики.

У цілому формальні інституції, що визначають організаційно-правові умови функціонування аграрної сфери, не базуються на принципах прозорості, передбачуваності, послідовності, а отже, не забезпечують інституційної ефективності як складової загальної ефективності системи. Доведено наявність повільного прогресу у формуванні ефективних інститутів та інституцій організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері.

Для подолання негативних тенденцій у розвитку системи формальних інституцій запропоновано здійснювати середньострокове прогнозування та планування (інституційним підґрунтям яких є розроблення та прийняття відповідного законопроекту).

Уточнено науковий підхід до визначення ролі організаційно-економічного механізму регуляторної політики у процесі забезпечення інституційної ефективності аграрної сфери, що ґрунтується на зменшенні рівня трансакційних витрат в умовах функціонування формальних інститутів (які забезпечують чіткі, прозорі, стабільні, спрямовані на субстанціональну раціональність правила взаємодій) нижче за трансакційні витрати господарської діяльності в умовах функціонування неформальних інститутів, що дозволило сформулювати передумови досягнення інституційної ефективності аграрної сфери. Оцінювання ефективності інституційної складової організаційно-економічного механізму регуляторної політики запропоновано здійснювати з урахуванням динаміки трансакційних витрат на одиницю вартості сільськогосподарської продукції, що дає можливість ідентифікувати динаміку їх кількісного співставлення з трансформаційними як індикатора відносного рівня непродуктивних витрат, пов'язаних із недосконалістю інституційного середовища.

У четвертому розділі «**Досвід використання регуляторної політики у провідних країнах-членах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)**» виявлено загальні тенденції регуляторної політики у країнах-членах ОЕСР; узагальнено досвід проведення регуляторної політики в

аграрній сфері США, країн-членів ЄС і країн-кандидатів до ЄС; визначено першочергові кроки для адаптації організаційно-економічного механізму регуляторної політики України до практики ЄС.

Визначено, що загальною тенденцією еволюції регуляторної політики у країнах ОЕСР став перехід від дерегулювання до політики «якісного регулювання», ознаками якого є: попередній і підсумковий аналіз регуляторного впливу, адміністративне спрощення та регуляторні альтернативи, а в окремих країнах – перехід до політики «розумного регулювання» як більш досконалої форми регуляторної політики, що характеризується визначенням результатів впливу регуляторних заходів, їх оцінкою, участю у розробленні заходів стейкхолдерів і чітким та обґрунтованим розподілом повноважень між державними органами.

Проведений аналіз реалізації регуляторної політики в країнах ОЕСР дав можливість встановити, що країною-піонером у регуляторному реформуванні стала Канада, позитивний досвід якої був згодом використаний і доопрацьований з урахуванням власних особливостей економічного розвитку іншими країнами. Встановлено, що визначальними інституційними елементами регуляторної політики в аграрній сфері США є формальні правила, провідне місце серед яких належить Сільськогосподарському Акту, особливостями якого є: всебічність (рис. 5), періодичність прийняття та розрахованість дії на певний період (5–6 років), узгодженість бюджетної підтримки сільського господарства із заходами, передбаченими Сільськогосподарськими Актами. Виявлені особливості Сільськогосподарського Акта у сукупності забезпечують ефективність організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері, її передбачуваність, прозорість, стабільність та гнучкість.

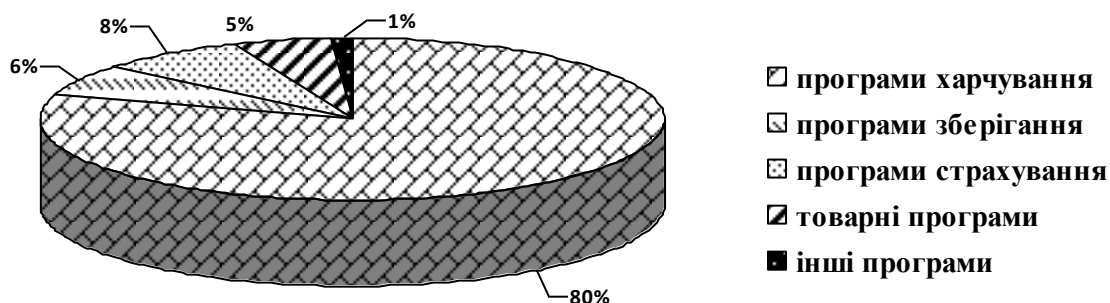


Рис. 5. Структура державних видатків, що були заплановані на 2014–2018 рр. Сільськогосподарським Актом США 2014 р.

Чинником, що підвищує ефективність організаційно-економічного механізму регуляторної політики аграрної сфери США, є усталена організаційна структура. Основним суб'єктом регуляторної політики на федеральному рівні є Міністерство сільського господарства, яке розробляє регуляторні правила, що конкретизують умови реалізації Сільськогосподарських Актів. Найбільш значущими складовими досвіду США, що підвищують ефективність вітчизняного організаційно-економічного механізму регуляторної політики, є: середньострокове планування і

програмування, вертикальна та горизонтальна узгодженість інституцій, що регулюють аграрну сферу, усталеність інститутів аграрної сфери, інституційна визначеність і функціональна спрямованість регуляторних заходів держави.

Спільна аграрна політика (САП) країн ЄС зазнала декілька етапів реформування зі збереженням її стратегічної спрямованості (рис. 6).

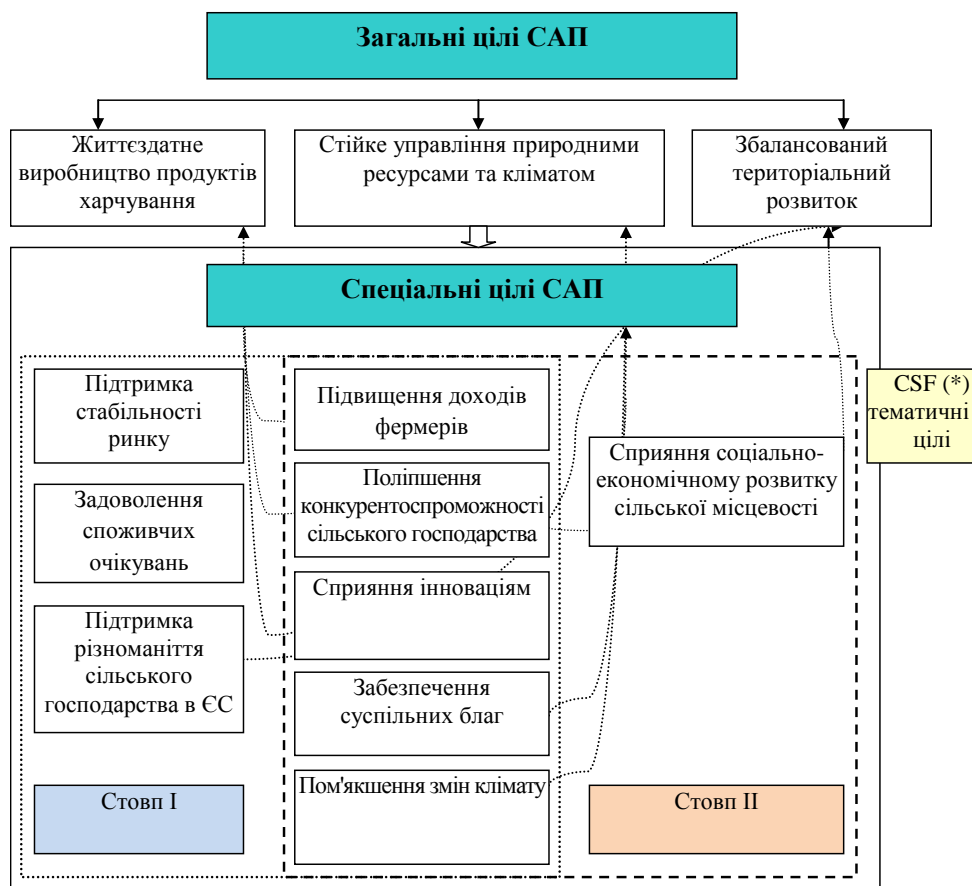


Рис. 6. Загальні та спеціальні цілі Спільної аграрної політики ЄС

Проаналізовано та розкрито організаційну структуру та функціональну спрямованість основних суб'єктів САП, визначено, що провідна роль у процесі формування та реалізації САП належить Європейській Комісії. Розмежовано основні інструменти організаційно-економічного механізму САП на етапі формування: пропозиції, консультації, регламенти, директиви, рішення, рекомендації – та на етапі реалізації: програми. Зворотній зв'язок та ефективність забезпечені системною оцінкою, що охоплює узгоджену роботу основних інститутів, інструменти оцінювання (звіти, бюлетені), методика складання яких містить показники процесу та результату заходів політики, а висновки враховуються під час складання пропозицій Європейської Комісії як основи законотворчого процесу регулювання аграрної сфери.

Встановлено, що у системі САП ЄС важлива регуляторна складова полягає у закріпленні на рівні формальних правил умов надання (отримання) фінансової підтримки. Еволюційним трендом регуляторної складової САП є спрощення, яке передбачає скасування надмірного регуляторного тягаря зі збереженням

(посиленням) вимог до стейкхолдерів, що у сукупності із системою зворотного зв'язку між етапами формування та реалізації політики (моніторинг, оцінка, звітування) сприяє досягненню цілей сталого розвитку.

Доведено, що організаційно-економічний механізм регуляторної політики в аграрній сфері країн-кандидатів до ЄС формується під впливом двох інтегральних процесів, які за джерелами походження поділяються на ендогенні (зміна основ економічних систем від директивно-планових до ринково орієнтованих шляхом проведення національних реформ) й екзогенні (політика розширення ЄС, що реалізується за технічними та фінансовими напрямками і як основний інструмент використовує програми); мають синергетичний ефект і як результат утворюють підґрунтя для існування механізму наздоганяючого типу; враховують роль аграрної сфери у функціонуванні національних економік країн, забезпечують впровадження регуляторних принципів, форм, методів, інструментів, важелів, що відповідають сучасному етапу САП у регуляторній площині та сприяють досягненню її фундаментальних цілей у контексті стратегії сталого розвитку.

Для адаптації регуляторної політики України до практики ЄС першочерговими визначені такі кроки: запровадження середньострокового програмування з обов'язковим його узгодженням зі стратегіями розвитку та доповненням процедурами широкого обговорення та комплексної експертизи, використанням інструментів спрощення, формуванням банку даних про об'єкти регулювання.

У п'ятому розділі **«Концептуальні засади удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики України в аграрній сфері»** уточнено специфіку важелів впливу організаційно-економічного механізму регуляторної політики за фінансовим напрямом, за напрямом реформування земельних відносин, за напрямом технічного регулювання аграрної сфери. Розроблено концептуальні основи трансформації організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері з урахуванням його багаторівневості, наявних функціональних та інституційних можливостей, інтеграційних векторів розвитку економіки України.

Уточнено структуру (рис. 7) та специфіку сучасної регуляторної складової фінансового напрямку політики держави в аграрній сфері в Україні: збільшення податкового навантаження на аграрну сферу, відсутність елементів спрощення та послідовності у регуляторній складовій; реалізація прямої державної підтримки за недосконалих процедур її розподілу й урахування пропозицій стейкхолдерів, відсутність серед критеріїв для одержувачів державних дотацій таких, що відповідають концепції багатофункціональності сільського господарства.

Основними заходами, спрямованими на удосконалення регуляторної складової фінансового напрямку політики держави в аграрній сфері, визначені: забезпечення реалізації багатофункціональності аграрної сфери на практиці відповідно до концепту сталого розвитку через запровадження та дотримання середньострокового бюджетного планування, принципу крос-відповідності та

його включення до переліку обов'язкових вимог, які є підставою для отримання фінансової підтримки стейкхолдерами з використанням коштів державного бюджету; запровадження державно-суспільно-приватного партнерства у структуру організаційно-економічного механізму регуляторної політики з метою забезпечення концентрації ресурсів, координації діяльності органів виконавчої влади, стейкхолдерів для розв'язання проблем соціально-економічного розвитку аграрної сфери.

У результаті дослідження організаційно-економічного механізму регуляторної політики ринкової трансформації земельних відносин встановлено, що мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення є допоміжним інструментом регулювання земельних відносин, його використання обумовлене відсутністю у повному обсязі нормативно-правової бази для запровадження ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення, але у довгостроковому періоді такий інструмент посилює невизначеність умов господарювання в аграрній сфері.



Рис. 7. Структура організаційно-економічного механізму регуляторної політики фінансового напрямку в аграрній сфері

Доведено, що підвищення ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері за напрямом регулювання земельних відносин передбачає законодавче врегулювання процедури обігу земель сільськогосподарського призначення, формування комплексу інституцій та інститутів реалізації у повному обсязі прав власності на землю.

Для обґрунтування заходів організаційно-економічного механізму регуляторної політики у системі технічного регулювання інноваційного розвитку аграрної сфери проведено періодизацію етапів реформування національної системи технічного регулювання з метою виявлення тенденцій її

розвитку. Це дозволило запропонувати заходи, спрямовані на підвищення ефективності її застосування в аграрній сфері України з використанням організаційно-економічного механізму регуляторної політики: уніфікація підходів у правовій площині до змісту й ієрархії інструментів технічного регулювання шляхом внесення їх однозначних тлумачень до всіх суміжних офіційних документів, посилення відповідальності за порушення вимог безпечності харчових продуктів і сировини для них, системного підходу до імплементації нових стандартів, технічних регламентів.

Оцінка ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері України з використанням запропонованого методологічного підходу (табл. 5) показала, що прогрес в ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері в Україні в досліджуваному періоді є повільним.

Якщо показники обсягів виробництва, ефективності використання ресурсів демонструють прогрес у досягненні цільових орієнтирів, то показники структури харчування населення, економічної доступності продовольства, показники рівня оплати праці та бідності відображають незадовільний стан у досягненні відповідних цілей. Спостерігається збільшення інвестицій в аграрну сферу, номінальних обсягів наданих кредитів, навіть за збереження високих відсоткових ставок, але зменшується поголів'я сільськогосподарських тварин. Покращується інституційне забезпечення умов ведення бізнесу в Україні, показники оцінки якості державного управління засвідчують її підвищення, водночас вона ще залишається не на високому рівні, процеси децентралізації відбуваються повільно.

Видатки держави на фінансування аграрної сфери мають суттєві коливання, але останніми роками здійснюються відповідно до запланованих показників. Потребують посилення обґрунтування обсяги державної підтримки аграрної сфери, їх узгодження із середньостроковими програмами. Фактично бюджетне планування розраховане на короткостроковий період (1 рік) і відображає результати впливу сил політичного ринку на формування бюджету, а не його відповідність обґрунтованій середньостроковій стратегії розвитку. Індикатори державної підтримки за методикою ОЕСР є від'ємними (що свідчить про чисте оподаткування сільськогосподарських виробників) та найменшими з-поміж країн, для яких ОЕСР здійснює такі розрахунки. Граничні обсяги підтримки відповідно до вимог СОТ, що включаються до «жовтої скриньки», є значно нижчими від рівня підтримки сільського господарства в ЄС. Бюджетні можливості України не дозволяють підтримувати сільське господарство на такому рівні, але показники підтримки сільського господарства за методикою СОТ є важливими індикаторами для розробки бюджетних програм, забезпечення відповідності регуляторної політики прийнятим країною зобов'язанням.

Причинами повільного прогресу в ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері в Україні в досліджуваному періоді визначені: відсутність цілеспрямованого, планомірного управління змінами, середньострокового планування, декларативність

більшості програм, недосконалість фінансових інструментів організаційно-економічного механізму та процедур їх застосування.

Таблиця 5

Окремі показники комплексної оцінки ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики України в аграрній сфері у 2010–2016, 2017 рр.

Показник	Цільове значення	Рік		
		2010	2016	2017
1. Прогрес у досягненні цілей сталого розвитку				
середній щорічний приріст сільськогосподарської продукції за останні п'ять років, %	більше 2,5% / збільшення	1,96	2,50	2,84
частка витрат на продукти харчування у сукупних споживчих витратах домогосподарств, %	менше 50% / зменшення	56,7	54,3	53,1
добова енергетична цінність раціону людини	2500 ккал або більше	2933	2742	2707
виробництво с.-г. продукції (у постійних цінах) на 1 га с.-г. угідь, грн	збільшення	4687,5	6135,2	6005,3
продуктивність праці у с.-г. підприємствах на 1 зайнятого, тис. грн	збільшення	72,6	275,3	271,5
середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві, грн	збільшення	1472	4195	6057
співвідношення середньомісячної заробітної плати з її рівнем в економіці в цілому	збільшення / не менше 1	0,66	0,81	0,85
2. Досягнення цілей державних програм в аграрній сфері				
інвестиції в аграрну сферу, млн грн	збільшення	11568	50484	64243
обсяги кредитування, млн грн	збільшення	26500	55100	59700
вартість кредитів, %	зменшення	13,7	18,4	18,3
кількість одиниць с.-г. техніки, у т.ч. трактори, тис. шт.	збільшення	151,3	132,7	129,3
продуктивність с.-г. тварин, у т.ч. середній річний удій молока, кг/гол.	збільшення	4082	4735	4820
обсяги виробництва с.-г. продукції фермерськими господарствами (у постійних цінах), млн грн	збільшення	11965,8	22101,4	21743,1
3. Прогрес в інституційному забезпеченні OEM регуляторної політики в аграрній сфері				
місце у рейтингу «Ведення бізнесу»	входження до першої 20 країн	142	83	80
оцінка «Якості державного управління» (регуляторна політика), бали	підвищення	33,0	36,1	40,4
4. Тактичні заходи та витрати OEM регуляторної політики в аграрній сфері				
державні видатки на аграрну сферу, млн грн	відповідність визначеній потребі/ плану	5754,5	2112,0	9442,2
пряма державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників, млн грн	відповідність визначеній потребі/ плану	364,2	420,0	5430,7
державна підтримка аграрної сфери (методика ОЕСР)	відповідність визначеному рівню	PSE = 7 % TSE = 2,1 %	PSE = -8,5 % TSE = -2,3 %	PSE = -7,1 % TSE = -1,8 %
державна підтримка у розрізі «скриньок» COT	дотримання зобов'язань	дотримання зобов'язань	дотримання зобов'язань	дотримання зобов'язань

Розроблено концептуальні складові ефективного організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері України. Обґрунтовано спрямованість формування та функціонування організаційно-економічного механізму регуляторної політики на цілі сталого розвитку, підпорядкованість принципам стабільності, визначеності, узгодженості, прозорості регуляторного впливу держави на умови господарювання. Основними заходами для цього мають стати: утвердження практики середньострокового програмування, збільшення використання інструментів політики «якісного регулювання», запровадження та забезпечення дотримання вимог крос-відповідності, обов'язковості і доступності звітів щодо результатів реалізації державних програм, запровадження правового поля для державно-суспільно-приватного партнерства фінансового забезпечення розвитку сільських територій, проведення інформаційних заходів, спрямованих на відкритість реформування системи, посилення інститутів наукової та громадської експертизи регуляторних актів і зворотного зв'язку.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано вирішення важливої науково-прикладної проблеми, що полягає у розвитку теоретико-методологічних, методичних і прикладних основ удосконалення організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері національної економіки. За результатами дослідження зроблено такі висновки:

1. Стратегічна мета економічної політики держави, її завдання, функції та конкретні цілі й методи визначаються зміною об'єктивних умов економічної діяльності та панівною парадигмою державного регулювання економіки. Комплексний вплив на модифікацію державного регулювання економіки в сучасних умовах мають такі тенденції соціально-економічного розвитку, як глобалізація, децентралізація, формування інформаційно-мережевої економіки, утвердження цінностей сталого розвитку. Встановлено, що ці тенденції зумовлюють такі зміни у державному регулюванні економіки: делегування, необхідність узгодження окремих функцій держави на національному та наднаціональному рівнях, фіскальну та функціональну децентралізацію, використання традиційних методів бюджетно-податкового регулювання з одночасним застосуванням новітніх методів грошово-кредитного регулювання, розвиток е-урядування, активізацію функцій держави, спрямованих на відтворення людського капіталу.

2. Сучасну наукову парадигму економічної політики держави формують положення, що обґрунтовують участь держави у ринкових процесах. Визначено інтегральну тенденцію розвитку сучасних досліджень економічної політики – формування теорії суспільної економіки (Public Economics), що забезпечує плюралізм в обґрунтуванні сучасного етапу економічної політики держави на засадах поєднання неокласичного синтезу та нової інституційної теорії.

3. Запропоновано визначення регуляторної політики у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні регуляторна політика розглядається як сукупність напрямів, форм, принципів, методів, інструментів, які застосовує держава у процесі державного регулювання економіки для досягнення цілей сталого розвитку; у вузькому розумінні регуляторна політика – складова та самостійний напрям економічної політики, спрямований на реалізацію стратегічних і тактичних пріоритетів державного регулювання економіки на конкретному етапі шляхом визначення економіко-правових основ господарських та адміністративних відносин органів державної влади, органів місцевого самоврядування, стейкхолдерів через застосування принципів, методів, інструментів, що є формоутворюючими для побудови інституційної матриці державного регулювання економіки й узгоджують взаємодію його суб'єктів. Удосконалено категоріально-понятійний апарат дослідження регуляторної політики. Уточнено сутність та функції, що розкривають роль регуляторної політики у системі державного регулювання економіки, розкрито принципи, методи, інструменти регуляторної політики.

4. Дослідження еволюції концепцій регуляторної політики в аграрній сфері та її організаційно-економічного механізму дозволило обґрунтувати сучасні теоретико-методологічні засади регуляторної політики в аграрній сфері, які містять синтез нормативного напрямку економічної теорії, що об'єднує теорію суспільного інтересу, теорію захоплення, економічну теорію регулювання та позитивного напрямку економічної теорії, представленого теорією ігор, теорією стратегічних взаємодій.

5. Організаційно-економічний механізм регуляторної політики обґрунтовано розглядати як сукупність принципів, методів, важелів, інструментів, що втілюються у формах проведення регуляторної політики та реалізуються через систему зв'язків між суб'єктами й об'єктами регулювання з приводу вибору цілей регуляторної політики та засобів їх досягнення, які базуються на певній економічній концепції та забезпечують цілеспрямовану послідовність комплексу дій. З'ясування сутності організаційно-економічного механізму регуляторної політики дозволило виокремити такі його процесні складники: організаційно-економічний механізм формування регуляторної політики, організаційно-економічний механізм реалізації регуляторної політики в аграрній сфері.

6. Обґрунтовано методологічні засади комплексної оцінки ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері, що враховують, по-перше, цілі сталого розвитку, досягнення яких пов'язано з функціонуванням аграрної сфери; по-друге, цілі державних програм в аграрній сфері; по-третє, прогрес в інституційному забезпеченні регуляторної політики; по-четверте, заходи та витрати організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері.

7. Розмежовано три етапи розбудови організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері України. Сучасний етап регуляторної політики в Україні охарактеризовано як «формальне

дерегулювання», яке лише декларативно спрямоване на зменшення втручання держави у функціонування ринкового механізму з одночасним підвищенням якості та результативності заходів держави, але фактично зведене до кількісного скорочення чинних нормативно-правових актів, що не усуває нечіткості трактувань регуляторних норм, перманентності їх змін.

Визначені особливості сучасної регуляторної політики в аграрній сфері України, що знижують її ефективність: значний часовий лаг між правовим оформленням заходів регуляторної політики та потребами економічної практики; недотримання відповідності регуляторної діяльності наголошеним планам розвитку аграрної сфери; незавершеність реформ за окремими напрямками; перманентні зміни умов надання державної підтримки та слабка кореляція між обсягами фінансування аграрної сфери та результатами господарювання; неусталена система стимулів і санкцій за виконання/недотримання законодавчо визначених умов здійснення економічної діяльності для стейкхолдерів і реалізації регуляторної політики з боку органів державної влади. Зміни інтегрального показника оцінки аналізу регуляторного впливу з 0,38 у 2016 р. до 0,76 у 2017 р. відображають підвищення якості розроблених регуляторних актів, але його значення засвідчує ще недостатньо високий її рівень.

8. Підтверджено, що взаємозв'язок між якістю інститутів та економічним зростанням є двостороннім. Встановлено, що такі особливості інституційного середовища аграрної сфери України, як інституціоналізація невідповідності формальних правил і неформальних норм та неузгодженість всередині формальних; консервація часткових інституційних перетворень; відставання впровадження формальних правил від реалій господарської практики, формування «подвійного стандарту» та неоднакових правил для різних груп стейкхолдерів; розповсюдженість неформальних інституцій, що є регуляторами відносин в аграрній сфері, ускладнюють виконання формальними інститутами й інституціями їх цільового призначення: зменшення невизначеності, мінімізація трансакційних витрат і знижують ефективність організаційно-економічного механізму регуляторної політики.

9. Проведений аналіз інституційної ієрархії суб'єктів організаційно-економічного механізму регуляторної політики аграрної сфери виявив, що існуючий порядок закріплює функціональний розподіл повноважень переважно на рівні органів центральної влади (понад 90 % повноважень), що не відповідає тенденції децентралізації. Доведено повільний прогрес у формуванні ефективних інститутів та інституцій організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері. Встановлено, що передумовою виконання організаційно-економічним механізмом регуляторної політики функції зменшення рівня трансакційних витрат формальних інститутів нижче трансакційних витрат неформальних, є усунення горизонтальної неузгодженості положень нормативно-правових актів (непослідовність у дотриманні положень, що містяться в означених інституціях, а також їх неузгодженість між собою, дублювання окремих положень з одночасною

відсутністю спадкоємності у визначенні цілей і заходів, недотримання принципів, строків розроблення, прийняття та виконання заходів, визначених в інституціях) та вертикальної неузгодженості (відсутність конкретизації тактичними інституціями заходів і важелів, що забезпечують досягнення цілей, визначених стратегічними інституціями, недотримання строків прийняття оперативних інституцій).

10. Ідентифіковано сучасні тенденції розвитку регуляторної політики у країнах ОЕСР: поширення принципів політики «якісного регулювання», визначальними ознаками якого є: попередній та підсумковий аналіз регуляторного впливу, адміністративне спрощення та регуляторні альтернативи; перехід в окремих країнах до політики «розумного регулювання» як більш досконалої форми регуляторної політики, що характеризується визначенням результатів впливу регуляторних заходів, їх оцінкою, участю у розробленні заходів стейкхолдерів і чітким та обґрунтованим розподілом повноважень між державними органами.

11. Найбільш значущими складовими досвіду США з формування та реалізації організаційно-економічного механізму регуляторної політики для удосконалення означеного механізму у вітчизняній економіці визначені: середньострокове планування і програмування, вертикальна та горизонтальна узгодженість інституцій, що регулюють аграрну сферу, усталеність інститутів аграрної сфери, чітка визначеність та узгодженість норм регуляторної політики, обов'язковість наукової експертизи та громадських обговорень для їх імплементації.

12. Сучасним трендом регуляторної складової САП встановлено спрощення, яке полягає у скасуванні надмірного регуляторного тягаря зі збереженням (посиленням) вимог до стейкхолдерів, що у сукупності із системою зворотного зв'язку між етапами формування та реалізації політики (моніторинг, оцінка, звітування) сприяє досягненню цілей сталого розвитку. Для адаптації регуляторної політики України до практики ЄС першочерговими визначені такі кроки: утвердження перманентної практики прогнозування та планування на державному рівні, прийняття середньострокових програм сталого розвитку аграрної сфери, комплексність державної підтримки аграрної сфери, активізація процедур обговорення та наукової експертизи регуляторних актів, формування інформаційного банку обліку об'єктів державного регулювання.

13. Встановлено, що організаційно-економічний механізм регуляторної політики в аграрній сфері країн-кандидатів до ЄС формується переважно під впливом процесів зміни типу економічних систем шляхом проведення реформ на національному рівні та політики розширення ЄС, яка для цієї групи країн реалізується, насамперед, за технічним і фінансовим напрямками.

14. Заходами, спрямованими на удосконалення регуляторної складової фінансового напрямку політики держави в аграрній сфері України в умовах збільшення податкового навантаження на виробників аграрної сфери, відсутності чітких і стабільних критеріїв для одержання державних дотацій, що відповідають концепції багатофункціональності сільського господарства,

визначені: посилення ролі середньострокового бюджетного планування, запровадження та дотримання принципу крос-відповідності для отримання фінансової підтримки стейкхолдерами з використанням коштів державного бюджету; компенсація за рахунок прямої бюджетної підтримки зменшення обсягів непрямой підтримки й удосконалення процедур її отримання; забезпечення концентрації ресурсів для розв'язання проблем соціально-економічного розвитку аграрної сфери через запровадження державно-суспільно-приватного партнерства.

15. Доведено, що підвищенню ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері України за напрямом регулювання земельних відносин сприятиме законодавче врегулювання процедур обігу земель сільськогосподарського призначення і формування комплексу інституцій та інститутів реалізації у повному обсязі прав власності на землю.

16. Обґрунтовано доцільність забезпечення уніфікації підходів у правовій площині до змісту й ієрархії інструментів технічного регулювання аграрної сфери України шляхом внесення їх однозначних тлумачень до всіх суміжних офіційних документів, посилення відповідальності за порушення вимог безпечності харчових продуктів і сировини для них, системного підходу до імплементації нових стандартів, технічних регламентів, що сприятиме підвищенню ефективності регуляторної політики й удосконаленню її інституційного середовища.

17. Комплексна оцінка ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері України у 2010–2017 рр. показала повільний прогрес у сприянні досягненню цілей сталого розвитку: середній індекс щорічного приросту с.-г. продукції за останні п'ять років був вищим за 2,5 %, продуктивність праці зросла порівняно з 2010 р. у 3,4 раза; відбулось зростання інвестицій у сільське господарство, вартості основних засобів та їх оновлення, але скорочуються обсяги виробництва продукції тваринництва, споживання продукції тваринництва становить 65 % від раціонально обґрунтованої норми, рівень оплати праці у сільському господарстві залишається нижчим середнього по економіці України, рівень бідності у сільській місцевості ще перевищує 30 %.

Розроблено концептуальні складові ефективного організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері України, що передбачають його спрямованість на сталий розвиток, удосконалення згідно з принципами стабільності, відкритості, прозорості регуляторного впливу держави на умови господарювання на основі таких заходів, як середньострокове програмування, збільшення використання інструментів політики «якісного регулювання», запровадження та забезпечення дотримання вимог крос-відповідності, обов'язковості та доступності звітів щодо результатів реалізації державних програм, запровадження правового поля для державно-суспільно-приватного партнерства фінансового забезпечення розвитку сільських територій, проведення інформаційних заходів, спрямованих на

відкритість реформування системи, посилення інститутів наукової та громадської експертизи регуляторних актів і зворотного зв'язку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Шibaєва Н. В., Квятко Т. М. Методологічні принципи дослідження взаємодії держави та ринку: основна течія та альтернативи. *Теоретико-методологічні основи регулювання економічних процесів: від кризи до сталого розвитку* : колективна монографія / За заг. ред. О. В. Кендюхова. Київ : «Центр навчальної літератури», 2015. С. 53–57. *Особистий внесок: систематизовано теорії державного регулювання економіки, що належать до основної течії економічної науки та її альтернативних напрямів* (0,55 друк. арк.).
2. Шibaєва Н. В., Бабан Т. О. Модифікація форм та методів державного регулювання економіки як фактор забезпечення стійкого економічного розвитку. *Information aspects of socio-economic systems' development* : monograph 5. / Ed. by A. Ostenda, T. Nesterenko. Katowice : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Technicznej, Katowice School of Technology, 2016. P. 77–85. *Особистий внесок: систематизовано й узагальнено сучасні методи державного регулювання економіки* (1,05 друк. арк.).
3. Шibaєва Н. В. Регуляторна політика в аграрній сфері : монографія. Харків : «Стильна типографія», 2018. 470 с. (19,7 друк. арк.).

Публікації у наукових фахових виданнях України:

4. Шibaєва Н. В. Передумови інноваційного розвитку української економіки. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. Серія: Економічні науки*. Мелітополь, 2012. № 2 (18). Том 3. С. 318–324 (0,87 друк. арк.).
5. Шibaєва Н. В., Батюк Л. А. Проблеми функціонування малого та середнього бізнесу в умовах недосконалої конкуренції. *Вчені записки Харківського інституту управління : зб. наук. праць*. 2012. Вип. 32. С. 7–11. *Особистий внесок: визначено умови недосконалої конкуренції для функціонування суб'єктів малого бізнесу* (0,25 друк. арк.).
6. Шibaєва Н. В. Проблеми взаємозв'язку макроекономічної теорії та економічної політики. *Вчені записки Харківського інституту управління : зб. наук. праць*. 2013. Вип. 34. С. 43–45 (0,3 друк. арк.).
7. Шibaєва Н. В. Вплив сучасної фінансово-економічної кризи на відтворювальні пропорції економіки України. *Вісник Харківського національного аграрного університету : зб. наук. праць. Серія: Економічні науки*. Харків : ХНАУ, 2013. № 5. С. 181–185 (0,7 друк. арк.).
8. Шibaєва Н. В. Еволюція ролі держави в економіці. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія: Економічні науки*. 2014. Вип. 150. С. 323–329

(0,5 друк. арк.).

9. Шibaєва Н. В. Сутність та місце регуляторної політики в системі державного регулювання економіки. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія: Економічні науки.* 2014. Т. 16, № 1 (58), ч. 2. С. 264–270 (1,0 друк. арк.).

10. Шibaєва Н. В. Теоретичні засади регуляторної політики. *Вісник Харківського національного аграрного університету : зб. наук праць. Серія: Економічні науки.* Харків : ХНАУ, 2014. № 3. С. 248–253 (0,44 друк. арк.).

11. Шibaєва Н. В. Теорії економічної політики. *Вісник Харківського національного аграрного університету : зб. наук праць. Серія: Економічні науки.* Харків : ХНАУ, 2014. № 7. С. 188–195 (0,5 друк. арк.).

12. Шibaєва Н. В. Теорія та практика застосування АРВ як інструмента регуляторної політики. *Збірник наукових праць Державного університету телекомунікацій: Економіка. Менеджмент. Бізнес.* 2015. № 1 (11). С. 119–126 (0,44 друк. арк.).

13. Шibaєва Н. В. Теоретичні підходи до визначення категорії організаційно-економічний механізм. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія: Економічні науки.* 2015. Вип. 161. С. 296–305 (0,68 друк. арк.).

14. Шibaєва Н. В., Квятко Т. М. Еволюція спільної аграрної політики ЄС. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія: Економічні науки.* 2015. Вип. 162. С. 306–315. *Особистий внесок: виокремлено та досліджено сучасний етап САП* (0,6 друк. арк.).

15. Шibaєва Н. В. Нормативний аналіз регуляторної політики. *Науковий вісник Херсонського державного університету: Економічні науки. Серія: Економічні науки.* 2014. Вип. 9-1/2014. Ч. 3. С. 9–13 (0,63 друк. арк.).

16. Шibaєва Н. В. Методологические принципы неоклассического, кейнсианского и институционального направлений экономической науки. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія».* 2006. Т. XII. С. 452–466 (0,75 друк. арк.).

17. Шibaєва Н. В., Бабан Т. О. Складові децентралізації в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія: Економічні науки.* 2016. Вип. 171. С. 205–213. *Особистий внесок: досліджено чинники модифікації державного регулювання економіки в умовах децентралізації* (0,7 друк. арк.).

18. Шibaєва Н. В. Формування та реалізація організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія: Економічні науки.* 2017. Вип. 182. С. 266–275 (0,7 друк. арк.).

19. Шibaєва Н. В. Етапи проведення регуляторної політики в аграрній сфері України. *Вісник Харківського національного технічного університету*

сільського господарства імені Петра Василенка. Серія: Економічні науки. 2017. Вип. 185. С. 367–377 (0,75 друк. арк.).

20. Шибаєва Н. В. Вплив організаційно-економічного механізму регуляторної політики на розвиток земельних відносин. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Серія: Економічні науки. 2018. Вип. 191. С. 373–383 (0,81 друк. арк.).*

Публікації в наукових фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних:

21. Шибаєва Н. В. Готовність суб'єктів господарювання дотримуватися правил як складова ефективності регуляторної політики. *Бізнес Інформ. Харків. 2014. № 10 (441) С. 164–168 (0,63 друк. арк.).* (Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, CiteFactor, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Advanced Science Index).

22. Шибаєва Н. В. Визначення та принципи регуляторної політики. *Економічний аналіз : зб. наук. праць. Тернопіль : Економічна думка, 2014. Т. 18, № 1. С. 114–119 (0,6 друк. арк.).* (Index Copernicus, WorldCat, Windowa Live Academic, ResearchBible, Open Academic Journal Index, CiteFactor).

23. Онегіна В. М., Шибаєва Н. В. Інституційна основа аграрної політики: українські реалії й досвід США та ЄС. *Економіка АПК. № 1. (255). 2016. С. 18–23. Особистий внесок: уточнено інституційну складову аграрної політики США та САП країн-членів ЄС (0,7 друк. арк.).* (Ulrichsweb Global Serials Directory, Index Copernicus, Google schola, EBSCOhos, CiteFactor, Open Academic Journals Index).

24. Шибаєва Н. В., Бабан Т. О. Бюджетно-податкова політика: теорія та практика застосування в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи». Харків. 2016. Т. 1. № 20. С. 147–156. Особистий внесок: проаналізовано сучасні інструменти бюджетно-податкової політики країн-членів ЄС (1,2 друк. арк.).* (Web of Science, Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus, Citefactor, ResearchBib, Universal Impact Factor).

25. Шибаєва Н. В., Ткаченко С. Є., Бабан Т. О. Інституційне середовище як фактор формування та реалізації регуляторної політики. *Науковий вісник Ужгородського університету : зб. наук. праць. Серія: Економіка. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2016. Вип. 2 (48). С. 115–120. Особистий внесок: виокремлено інституційні умови, що визначають особливості реалізації регуляторної політики (0,55 друк. арк.).* (CrossRef; Index Copernicus).

26. Шибаєва Н. В., Бабан Т. О. Показники ефективності регуляторної політики в аграрній сфері. *Проблеми економіки. Харків : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2017. № 1. С. 146–153. Особистий внесок: систематизовано та уточнено функціональні показники, що застосовуються для аналізу регуляторної політики (0,75 друк. арк.).* (Ulrichsweb Global Serials Directory,

Research Papers in Economics, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals, EBSCOhost, CiteFactor, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Advanced Science Index).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

27. Шибаєва Н. В. Макроекономічні моделі: можливості використання для аналізу ринкової системи посттрансформаційного типу. *Переяславська рада і гармонізація україно-російських відносин: історія і культура, наука і освіта : зб. науч. трудов по матеріалам Другої Міжнародної науково-практичної конференції, 13 грудня 2007 г.* Харків : НТУ «ХП», 2008. С.119–123 (0,3 друк. арк.).

28. Шибаєва Н. В. Методологічні основи дослідження національної економіки. *Переяславська рада: її історичне значення і перспективи розвитку Східнослов'янської цивілізації : зб. науч. трудов по матеріалам III Міжнародної науково-практичної конференції, 18-19 грудня 2008 г.* Харків : НТУ «ХП», 2009. С. 210–215 (0,3 друк. арк.).

29. Шибаєва Н. В. Проблеми типології моделей економічних систем. *Організаційно-економічні та інституціональні засади трансформації в аграрній сфері України : матеріали зборів керівників, спеціалістів та вчених-аграрників Харківської області, 28 березня 2011 р.* Харків: ХНТУСГ, 2011. С. 152–161 (0,6 друк. арк.).

30. Шибаєва Н. В., Батюк Л. А. Особливості ефективної економічної політики в різних моделях економічного розвитку. *Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи : матеріали II всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 20-30 травня 2011 р.* Харків : ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2011. С. 82–85. *Особистий внесок: визначено моделі економічної політики держави* (0,15 друк. арк.).

31. Шибаєва Н. В. Regulatory policy in Ukraine. *Сільські території: фінансово-економічні проблеми : тези Міжнародної науково-практичної конференції, 6-7 травня 2014 р.* Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2014. С. 89–91 (0,2 друк. арк.).

32. Шибаєва Н. В. Теоретичні основи дотримання суб'єктами аграрної сфери вимог регуляторних актів. *Нова економічна політика на світовому, державному та регіональному рівнях : зб. тез Міжнародної науково-практичної конференції, 21-22 листопада 2014 р.* Одеса : ЦЕДР, 2014. Ч. 1. С. 97–99 (0,2 друк. арк.).

33. Шибаєва Н. В. Порівняльний аналіз принципів регуляторної політики. *Міжнародне економічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 5-6 грудня 2014 р.* Київ : ГО «Київський економічний науковий центр», 2014. Ч. 1. С. 97–100 (0,3 друк. арк.).

34. Шибаєва Н. В., Квятко Т. М. Концептуальні основи дослідження організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері.

Актуальні проблеми розвитку галузевої економіки та логістики : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції, 2-3 квітня 2015 р. Харків : НФаУ, 2015. С.170–172. Особистий внесок: уточнено методологію дослідження організаційно-економічного механізму регуляторної політики (0,25 друк. арк.).

35. Онегіна В. М., Шибаєва Н. В. Сталий розвиток аграрного сектору і його інституційне забезпечення. *Економічні проблеми сталого розвитку : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф., 27 травня 2015 р. Суми : СДУ, 2015. С. 36–37. Особистий внесок: з'ясовано залежність сталого розвитку від його інституційного забезпечення інструментами регуляторної політики (0,15 друк. арк.).*

36. Шибаєва Н. В. Якісне харчування у системі цілей економічної політики держави. *Проблеми розвитку аграрної економіки в умовах глобалізації : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 10 березня 2016 р. Харків : ХНТУСГ ім. Петра Василенка, 2016. С. 121–123 (0,2 друк. арк.).*

37. Шибаєва Н. В., Бабан Т. О. Зміни у структурі державної підтримки аграрної сфери. *Аграрна політика України в умовах глобальних продовольчих та фінансово-економічних викликів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 20-21 жовтня 2016 р. Київ : НУБІП, 2016. С. 75–77. Особистий внесок: проаналізовано складові державної підтримки аграрної сфери країн-членів ЄС (0,25 друк. арк.).*

38. Онегіна В. М., Шибаєва Н. В. Інноваційний розвиток аграрного сектору та продовольча безпека. *Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22 грудня 2016 р. У 2-х ч. Харків : ХНАУ, 2016. Ч. 1. С. 178–182. Особистий внесок: уточнено взаємозв'язок між факторами інноваційного розвитку та забезпеченням продовольчої безпеки держави (0,25 друк. арк.).*

39. Шибаєва Н. В., Бабан Т. О. Показники фінансової децентралізації в Україні: теорія та практика застосування. *Теорія та практика менеджменту : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19 травня 2016 р. Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2016. С. 374–376. Особистий внесок: виокремлено показники, що визначають фінансову децентралізацію (0,15 друк. арк.).*

40. Onegina V. M., Shibaeva N. V., Baban T. O. Geographic diversification of export barley. *World Science in 2016 : Results : Proceedings of II International scientific conference, Jan 26, 2017. Morrisville : Universum, 2017. P. 48–52. Особистий внесок: визначено вплив державного регулювання на географічну диверсифікацію експорту ячменю з України (0,2 друк. арк.).*

41. Шибаєва Н. В. Програмування як інструмент організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері. *Соціально-економічні проблеми розвитку бізнесу та місцевого самоврядування : тези Міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 червня 2018 р. Мелітополь : ТДАТУ, 2018. С. 361–363. (0,4 друк. арк.).*

АНОТАЦІЯ

Шибасєва Н. В. Організаційно-економічний механізм регуляторної політики в аграрній сфері. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», Полтава, 2019.

Досліджено формування системи державного регулювання сучасних економік ринкового типу, сутність та місце регуляторної політики в системі державного регулювання економіки, запропоновано трактування організаційно-економічного механізму регуляторної політики.

Визначено методологічні засади дослідження архітекtonіки інституційних, функціональних, процесних складників організаційно-економічного механізму формування та реалізації регуляторної політики на різних рівнях державного регулювання. Обґрунтовано методологічні засади комплексної оцінки ефективності організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері.

Узагальнено досвід використання регуляторної політики у провідних країнах-членах ОЕСР і визначено можливості його застосування в Україні.

Ідентифіковано ознаки організаційно-економічного механізму регуляторної політики України в аграрній сфері на сучасному етапі та визначено комплекс заходів щодо його удосконалення.

Ключові слова: аграрна сфера, державне регулювання економіки, регуляторна політика, організаційно-економічний механізм регуляторної політики.

АННОТАЦИЯ

Шибасєва Н. В. Организационно-экономический механизм регуляторной политики в аграрной сфере. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08. 00. 03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли», Полтава, 2019.

Исследовано формирование системы государственного регулирования современных экономик рыночного типа, сущность и место организационно-экономического механизма регуляторной политики в системе государственного регулирования экономики, предложено определение организационно-экономического механизма регуляторной политики. Определены методологические основы исследования архитектуры функциональных, институциональных, процессных составляющих организационно-

экономического механизма формирования и реализации регуляторной политики в аграрной сфере и комплексной оценки его эффективности. Обобщен опыт проведения регуляторной политики в странах-членах ОЭСР, определены возможности его использования в Украине.

Идентифицированы признаки организационно-экономического механизма регуляторной политики в аграрной сфере в Украине на современном этапе и определен комплекс мер, направленных на повышение его эффективности.

Ключевые слова: аграрная сфера, государственное регулирование экономики, регуляторная политика, организационно-экономический механизм регуляторной политики.

ANNOTATION

Shibaeva N. V. Organizational and economic mechanism of regulatory policy in the agrarian sector. – Qualifying scientific work on the manuscript.

Dissertation in support of doctoral degree in specialty 08.00.03 – economy and management of the national economy. – Higher Educational Institution of Ukoopspilks “Poltava University of Economics and Trade”, Poltava, 2019.

The formation of the state regulation system of modern market economies was studied. The theory of state economic policy was generalized and the essence and place of regulatory policy in the system of state regulation of the economy was defined, the concept of regulatory policy in agriculture was systematized. A methodological approach to the study of regulatory policy was proposed.

The functions of regulatory policy in the government regulation system were specified, the principles, methods, tools of regulatory policy in Ukraine were analyzed. We proposed interpretation of organizational economic mechanism of regulatory policy as a set of principles, methods, levers, tools embodied in the forms of implementation through a system of links between regulators, objects and subjects of regulation regarding the choice of regulatory policy goals and means of achieving them, based on a certain economic concept, and provide a structurally defined sequence of actions to achieve the strategic and tactical goals of the development of the national economy, identified in the process of harmonization the interests of regulatory policy.

The theoretical separation of functional, institutional and procedural components of the organizational economic mechanism of the formation and implementation of regulatory policy has been proposed. The methodological principles of the study of the architectonics of the functional, institutional, and procedural components of the organizational economic mechanism of the formation and implementation of regulatory policy at different levels of state regulation have been proposed.

Systematization, and structuring of goals and evaluation of indicators of government regulatory policy and organizational economic mechanism of regulatory policy has allowed to substantiate the methodological principles of a comprehensive assessment of organizational economic mechanism of regulatory policy effectiveness.

Clarification of periodization and analysis of the main stages of regulatory policy in Ukrainian agriculture made it possible to identify the main changes in the organizational economic mechanism of the formation and implementation of regulatory policy, and to identify factors that reduce the effectiveness of the organizational economic mechanism of regulatory policy.

In the structure of the overall effectiveness of the socio-economic system, the institutional component was separated and the interpretation of the concept “institutional efficiency” was specified as an indicator that quantitatively determines the ratio of the dynamics of transaction costs per unit of output, per person, with the dynamics of the airborne assets in agriculture; qualitatively – reducing the level of uncertainty in the functioning of the socio-economic system.

An analysis of regulatory policy implementation in OECD countries found that Canada was a pioneer in regulatory reform, and its positive experience was subsequently used and revised to take into account the peculiarities of other countries' economic development.

It has been established that the institutional elements of the regulatory policy in agriculture in the United States are formal rules, and an established organizational structure. It has been determined that CAP's regulatory component secures financial support at the level of formal rules of the provision. Simplification is the evolutionary trend of the CAP's regulatory component, which eliminates the excessive regulatory burden while maintaining (strengthening) requirements to stakeholders, that, together with the feedback system between the stages of policy formation and implementation (monitoring, evaluation, reporting), contributes to the achievement of sustainable development.

The signs of organizational economic mechanism of regulatory policy in agriculture were identified: consistency with the commitments undertaken by Ukraine as a member of the WTO, compliance with the practices of the EU CAP in terms of the predominance of direct support and the importance of programming as a government regulatory policy tool, a vector for simplification (deregulation) and factors that reduce the effectiveness of the mechanism in the domestic practice of government regulatory policy in agriculture.

The complex of measures for improving organizational economic mechanism of Ukrainian regulatory policy in agriculture at the stage of its formation and implementation was determined. The multilevelness of organizational economic mechanism of regulatory policy in the context of decentralization is proposed to be taken into account due to a change in the functional distribution of powers in favor of local self-government bodies and local executive authorities, by delegating them ability to participate in the formation of regulatory policy through the provision of proposals, establishment of target indicators for the development of regions that are the basis for determining the methods of regulatory policy at the regional level and the amount of its financing, the strengthening of the institute of expert examination of the reverse communication.

Key words: agrarian sector, state economic policy, regulatory policy, organizational and economic mechanism.